SLOVANSKÝ OBZOR

č. 2/2022
roč. 2
ISSN 2729-9570

Informačný spravodajca Matice slovenskej pre slovanský svet a slovenské zahraničie

ROK ODKAZU ŠTÚROVCOV V MATICI SLOVENSKEJ

ROZHOVOR S PREDSEDNÍČKOU MATICE LUŽICKOSRBSKEJ

PADINA, DEDINA HLBOKÝCH STUDNÍ A MLETEJ VODY

MATICA CHORVÁTSKA USPORIADALA VALNÉ ZHROMAŽDENIE

175 ROKOV GALÉRIE MATICE SRBSKEJ

SPOMÍNAME NA UČITEĽA JÁNA MICHALKA

SLOVANSKÝ OBZOR

Informačný spravodajca Matice slovenskej pre slovanský svet a slovenské zahraničie
roč. 2, č. 2/2022 ISSN 2729-9570

OBSAH

Editoriál

Pavol Parenička, vedecký pracovník Matice slovenskej, člen redakčnej rady Slovanského obzoru, Slovensko — *Kontinuita slovenských a matičných dejín a jej genius loci* — 3

Prehľad zo slovanského sveta

Lukáš Perný, kulturológ a filozof, Matica slovenská, Slovensko — *Rok odkazu štúrovcov v Matici slovenskej* — 4

Daniela Ďurašová, Asociácia pre edukáciu a regionálny rozvoj, Srbsko — *Padinská geceľa* — 7

Miloslav Strehársky, Matica slovenská v Rijeke, Chorvátsko — *22. dni slovenskej kultúry – Rijeka 2022* — 8

Zuzana Pavelcová, riaditeľka Krajanského múzea Matice slovenskej, Slovensko — *Slovenské národné slávnosti v šate dvoch vzácnych jubileí* — 10

Katarína Pucovská, zodpovedná redaktorka informačného portálu kulpin.net, Srbsko — *Matica slovenská v Srbsku – poslanie, vízia, budúcnosť* — 11

Lukáš Perný, kulturológ a filozof, Matica slovenská, Slovensko — *Deň zahraničných Slovákov* — 12

Michal Hrivnák, predseda XII. obvodu Slovenskej národnostnej samosprávy, Maďarsko — *Koncert Aniky Áchimovej Kovácsovej v znamení sčítania ľudu* — 13

Alena Baliová, podpredsedníčka Matice slovenskej v Záhrebe, Chorvátsko — *Oslava dňa príslušníkov národnostných menšín žijúcich v Záhrebe* — 14

Adriana Harandzová, Združenie priateľov Slovenska MY@VY, Taliansko — *Gastronomický festival Terra Madre v Turíne* — 16

Zuzana Pavelcová, riaditeľka Krajanského múzea Matice slovenskej, Slovensko — *Zasadal poradný orgán Matice slovenskej pre krajanskú problematiku* — 17

Jelena Gazivoda, Matica chorvátska, Chorvátsko — *Matica chorvátska usporiadala valné zhromaždenie* — 18

Matica chorvátska, Chorvátsko — *Desať titulov Matice chorvátskej na najväčšom svetovom knižnom veľtrhu vo Frankfurte* — 19

Matica chorvátska, Chorvátsko — *V Matici chorvátskej bol slávnostne otvorený prvý knižný festival* — 20

Petr Majer, člen Matice slezské, pobočného spolku v Bystřici nad Olší, Česko — *10. let Matice slezské, pobočného spolku v Bystřici nad Olší* — 21

Jasmina Pániková, redaktorka periodika Hlas ľudu, Srbsko — *175 rokov Galérie Matice srbskej* — 22

Matica slovenská, Slovensko — *2023 – Rok Matice slovenskej* — 23

Dejiny

Miloslav Strehársky, Matica slovenská v Rijeke, Chorvátsko — *Matica slovenská v Rijeke* — 24

Daniela Ďurašová, Asociácia pre edukáciu a regionálny rozvoj, Srbsko — *Padina, dedina hlbokých studní a mletej vody* — 26

Rozhovor

Zuzana Pavelcová, riaditeľka Krajanského múzea Matice slovenskej, Slovensko — *Rozhovor s predsedníčkou Matice lužickosrbskej Anjou Pohončowou* — 28

Velikáni Slovanstva

Katarína Koňariková, Spolok Slovákov z Bulharska — *Spomíname na učiteľa Jána Michalka (12. 9. 1907 – 20. 2. 1982). K 115. výročiu narodenia a 40. výročiu úmrtia* — 30

Nebojša Kuzmanović, riaditeľ Archívu Vojvodiny, Srbsko — *Đura Daničić a Slováci* — 32

Knižnica slovanského sveta

Pavol Parenička, Matica slovenská, Slovensko — *Štúrovskí revolucionári a vizionári na nemeckých univerzitách* — 33

Matúš Marcinčin — *Karol Strmeň : Kryštáľ na zabudnutom ostrove* — 34

Matica chorvátska, Chorvátsko — *Nové vydania Matice chorvátskej* — 35

Pripomíname si — 36

Redakčná rada: JUDr. Marián Gešper (predseda rady), PhDr. Pavol Madura (šéfredaktor), PhDr. Zuzana Pavelcová, ThLic. Mgr. Viliam Komora, PhD., doc. PaedDr. Pavol Parenička, CSc., Mgr. Peter Schvantner

Sídlo redakcie:
Matica slovenská
P. Mudroňa 1, 036 01 Martin
e-mail: pavol.madura@matica.sk

Jazyková redaktorka: Ing. Janka Farkašová

Vydala © Matica slovenská 2022
www.matica.sk

MATICA SLOVENSKÁ

Grafická úprava: PaedDr. Eva Čulenová, PhD., Signis – vydavateľstvo

Časopis vychádza v slovenskom, anglickom a ruskom vydaní.

Na obálke: Matičiari v dobových uniformách pred hrobom štúrovca, kapitána slovenských dobrovoľníkov z rokov 1848/49 a doživotného čestného podpredsedu Matice slovenskej Jána Franciscího na Národnom cintoríne v Martine. Foto: Tatiana Tomková

Redakcia si vyžaduje krátenie príspevkov.

Za správnosť údajov v jednotlivých príspevkoch zodpovedajú autori.
ISSN 2729-9570

Pavol Parenička, vedecký pracovník Matice slovenskej, člen redakčnej rady Slovanského obzoru, Slovensko

KONTINUITA SLOVENSKÝCH A MATIČNÝCH DEJÍN A JEJ GENIUS LOCI

Končiaci sa letopočet 2022 vyhlásila Matica slovenská za Rok odkazu štúrovcov a nadchádzajúci, 2023, za Rok Matice slovenskej. V prvom prípade tak Matica slovenská učinila v súvislosti s 200. výročím narodenia viacerých vedúcich predstaviteľov mladšej štúrovskej generácie, ako boli romantickí velikáni, vizionári a revolucionári; básnik Janko Kráľ, politik Ján Vratislav Francisci, prozaik Ján Blahoslav Kalinčiak či právnik Štefan Marko Daxner. Títo rodoľubi mali v rodných listoch vpísaný letopočet 1822. Zaujímavé je, že všetky tieto významné štúrovské osobnosti sú napriek rozličnému rodisku pochované na Národnom cintoríne v Martine. V druhom budúcoročnom prípade ide o to, že najstaršia kultúrna inštitúcia na Slovensku si pripomenie 160. výročie od svojho vzniku a pamiatku zakladajúceho či ustanovujúceho, resp. prvého valného zhromaždenia Matice slovenskej, ktoré sa uskutočnilo v auguste 1863 v Turčianskom Svätom Martine v rámci miléniových osláv príchodu cyrilo-metodskej misie medzi našich predkov.

Treba poznamenať, že príslušníci mladšej štúrovskej generácie, romantickí búrliváci a rebelanti na čele s Jankom Kráľom, Jánom Vratislavom Franciscim, Jánom Blahoslavom Kalinčiakom a Štefanom Markom Daxnerom sa v 40. rokoch 19. storočia stali najvernejšími, najbližšími a nadšenými spolupracovníkmi vodcovského triumvirátu zloženého z Ľudovíta Velislava Štúra, Jozefa Miloslava Hurbana a Michala Miloslava Hodžu vo vrcholnom období slovenského národného obrodenia. Po ich boku sa zapojili do integračných a emancipačných úsilí, kodifikovania novej spisovnej slovenčiny a Slovenského povstania v rokoch 1848 a 1849. Najmä táto prevratná historická udalosť ako špecifická forma národnej revolúcie na Slovensku doformovala moderný, resp. novodobý slovenský národ a završila jeho kultúrnopolitické úsilia, v rámci ktorých sa prijali Žiadosti slovenského národa považované za základný štátoprávny dokument národných dejín s autonomistickým programom, a konštituovala sa Slovenská národná rada ako vrcholný revolučný vojensko-politický orgán. V tomto hektickom období európskych, slovanských i slovenských revolučných pohybov a vĺn proti feudálnym poriadkom za národnú slobodu, občianske práva a sociálne reformy sa počas druhej alebo zimnej výpravy slovenských dobrovoľníkov na Slovensko za účelom jeho oslobodenia spod maďarskej nadvlády a panštiny od decembra 1848 do apríla 1849 stalo sídelné mestečko Turčianskej župy Turčiansky Svätý Martin centrom Slovenského povstania, kde pôsobili Ľudovít Velislav Štúr a Jozef Miloslav Hurban, lebo s touto lokalitou od samého povstaleckého začiatku počítali vo svojom strategickom pláne ako s centrom slovenských politických a vojenských úsilí v prebiehajúcej revolúcii... V januári 1856 uprostred decénia spiatočníckej éry známej ako Bachov absolutizmus v habsburskej monarchii, keď sa násilne potláčali všetky národnooslobodzovacie a demokratické úsilia, vrátane aktivít predstaviteľov slovenského národného hnutia z tábora štúrovcov, predčasne tragicky zahynul v plnom rozkvete tvorivých síl štyridsaťročný Ľudovít Velislav Štúr. Bola to obrovská strata pre Slovensko aj slovanstvo, ale v jeho vodcovskom diele kontinuálne pokračoval Jozef Miloslav Hurban, lebo už krátko predtým v rokoch 1848 a 1849 počas Slovenského povstania sa štúrovci v revolučných zápasoch menia na hurbanovcov. Ich vedúci predstavitelia na čele s Jánom Vratislavom Franciscim a Štefanom Markom Daxnerom sa po roku 1849 dostali pod úradnú kontrolu a policajný dozor Viedne a všetky ich snahy o aktivizáciu národného života boli blokované panovníckym dvorom a ríšskou vládou, preto štúrovské a hurbanovské vízie čakali na lepšie časy. A tie onedlho prišli v dôsledku zásadných zmien vyplývajúcich z medzinárodných udalostí. Po zvonka determinovaných ústavných zmenách v Rakúskej ríši v jej vnútri na začiatku 60. rokov 19. storočia štúrovské a hurbanovské osobnosti opätovne nepremeškali historickú príležitosť a revitalizovali slovenské národné hnutie, pričom už ako muži v zrelom veku nadviazali aj v nových spoločensko-politických podmienkach na svoj vlastný revolučný program z meruôsmeho roku. Rozvinuli ho podľa memorandového konceptu Štefana Marka Daxnera na Slovenskom národnom zhromaždení 6. a 7. júna 1861 za predsedovania Jána Vratislava Francisciho a prítomnosti jeho štúrovských druhov – Jozefa Miloslava Hurbana, Sama Chalupku, Andreja Krasislava Sládkoviča, Janka Kráľa, Samuela Dobroslava Štefanoviča, Viliama Paulinyho-Tótha a iných – do podoby Memoranda národa slovenského s návrhom na zriadenie autonómneho slovenského Okolia. Zhromaždenie či kongres sa uskutočnil v Turčianskom Sv. Martine. Z memorandového kultúrnopolitického programu štúrovcov a hurbanovcov sa v auguste 1863 zrodila v kontexte kultúrneho fenoménu slovanských matíc Matica slovenská, ktorá si za svoje sídlo tiež ustanovila Turčiansky Svätý Martin, kde pôsobí až do dnešných dní v duchu odkazu štúrovcov.

A tak vlastne vznikala, existovala a pripomína sa štúrovská tradícia ako národná dejinná i matičná kontinuita a jej genius loci v Martine. Preto mestečko Turčiansky Svätý Martin či súveký Martin zaujíma okrem slovenskej národnej histórie čestné miesto aj v širších slovanských i európskych kultúrnych dejinách. Hlavne z týchto dôvodov končiaci sa letopočet 2022 vyhlásila Matica slovenská za Rok odkazu štúrovcov a kontinuálne nadchádzajúci, 2023, za Rok Matice slovenskej.

ROK ODKAZU ŠTÚROVCOV V MATICI SLOVENSKEJ

Lukáš Perný, kulturológ a filozof, Matica slovenská, Slovensko

Matičiari v dobových štúrovských uniformách na Národnom cintoríne v Martine, mieste odpočinku predstaviteľov štúrovskej generácie. Foto: Tatiana Tomková

Generácia Všeslávie – Pavol Jozef Šafárik, Ján Kollár, František Palacký a Karol Kuzmány – kedysi snívala o veľkej Všeslávii, veľkej vízii všeslovanskej spolupráce. Tieto idey nadchli aj generáciu, ktorá sa významným spôsobom zapísala do slovenských štátotvorných dejín, generáciu štúrovcov, ktorých výročia si pripomína Matica slovenská (MS) v roku 2022 vyhlásením ROKU ODKAZU ŠTÚROVCOV. Prečo svoj príspevok venovaný aktivitám k ROKU ODKAZU ŠTÚROVCOV začínam práve Všeslávím? Časopis, v ktorom tento text uverejňujeme, je určený slovanskému svetu a je prekladaný aj do ďalších slovanských jazykov, ktoré sú si často aj zázračne podobné. Už samotná podobnosť najzákladnejšieho dorozumievacieho prostriedku Slovanov predurčuje k spolupráci. Žiaľ, už Šafárik vedel, že Slovania sú veľmi hašteriví a že vybudovať takúto spoluprácu rozhodne nebude ľahké. V každom prípade snom generácie Všeslávie bola aspoň kultúrna spolupráca Slovanov a aj tento časopis je istým spôsobom čiastočným realizovaním tohto sna. Štúrovci generáciu Všeslávie vnímali v rôznych etapách vývoja rozličným spôsobom. Stáli pri Všeslovanskom zjazde, ktorým sme, hoc na malinký moment (slovami Vladimíra Mináča), vstúpili na pôdu medzinárodných dejín. Štúr komunikoval so Šafárikom a Šafárik sa zase usiloval o zbližovanie, aj tlmenie ideových sporov. Hoci medzi Štúrom a Kollárom neskôr prebiehali radikálne spory, sen o všeslovanskej spolupráci sa pretavil aj do posledného Štúrovho diela *Slovanstvo a svet budúcnosti*, ktoré treba v historickom kontexte chápať ako utópiu, víziu, sen o vyššej etape slovanských a slovenských dejín, keďže Štúr sa pod vplyvom Hegelovej myšlienky, že základným predpokladom existencie národa je štát, usiloval o zjednotenie slovanského sveta. Môžeme myšlienku zjednotenia Slovanov hodnotiť, kritizovať, vyvodzovať z nej závery, ale nemožno jej uprieť silný idealizmus a úprimnú túžbu, ktorá v humanistickom a bratskom duchu predpokladala herderovskú víziu mierovej spolupráce medzi Slovanmi. Aj keď hektická súčasnosť ukazuje, že táto idea je veľmi vzdialená a medzi slovanskými kmeňmi existuje mnoho krívd, spolupráca, kompromisy a dialóg vždy bol a bude rozumnejším riešením než vojna a konflikty. Toľko krátky ideový úvod k môjmu prvému príspevku, ktorý v rámci tohto periodika adresujem slovanskému svetu.

Matica slovenská si pri príležitosti dvojstoročnice pripomína významné osobnosti národných dejín celým radom podujatí od osvetových, vedeckých, divadelných či vydávaním článkov, štúdií, brožúr, kalendárov, kníh, hraním ochotníckeho divadla až po tvorbu krátkych historických dokumentov. Na stránkach matičných *Slovenských národných novín* pravidelne vychádzajú reporty z podujatí, ako aj biografické medailóny o štúrovcoch, príspevky vychádzajú aj na stránke www.matica.sk. Predseda Matice slovenskej Marián Gešper navštevuje štúrovské podujatia po celom Slovensku a aj matiční vedeckí pracovníci zorganizovali celý rad úspešných akcií. Podujatia sú nielen regionálne, ale aj celoslovenské.

K celoslovenským patrí jednoznačne vedecká konferencia *Odkaz štúrovskej generácie*, ktorú zorganizoval vedecký tajomník MS Pavol Madura v Martine 8. až 9. septembra a zúčastnili sa na nej jazykovedci, literárni vedci, historici, ale aj filozofi a kulturológovia. Štúdie budú publikované v samostatnom recenzovanom zborníku. Pavol Madura

Z Národného výstupu na Kriváň, vrcholová fotografia matičiarov. Foto: Matica slovenská

Výstava venovaná odkazu generácie štúrovcov v sídelnej budove Matice slovenskej v Martine. Foto: Pavol Madura

v spolupráci s literárnym historikom MS Pavlom Pareničkom pripravili aj špeciálnu výstavu ROK ODKAZU ŠTÚROVCOV, ktorá bola publikovaná vo forme brožúry a prvýkrát prezentovaná na podujatí *Štúrovci v súradniciach národných dejín*. Putovná výstava je tiež prezentovaná v slovenských mestách. Súčasťou podujatia bol Deň otvorených dverí v Matici slovenskej, slávnostné odhalenie busty Štefana Marka Daxnera, alegorický sprievod na Národný cintorín a položenie vencov na hroby štúrovcov pri príležitosti 200. výročia ich narodenia. Na podujatí si Matica slovenská pripomenula aj ďalšie dvestoročnice, často i zabudnutých osobností štúrovského hnutia, ako boli Samuel Galanda či bojovník a žurnalista Samuel Štefanovič. *„Odkaz slávnej štúrovskej generácie je v slovenskom národe stále živý, veď plody jej práce a celoživotného úsilia využívame dodnes. Či už hovoríme o spisovnej slovenčine, národnej svojbytnosti a štátnej suverenite, alebo dokonca o vojenských historických tradíciách. Štúrovci v 19. storočí reprezentovali Slovákov v čase národnostného útlaku a tvrdých perzekúcií, keď za slová o zlepšení národnej, sociálnej a vzdelanostnej úrovne končili mnohé naše osobnosti vo väzení. Venovaním aktuálneho roka 2022 odkazu štúrovcov im prejavujeme vďaku aj za to, že ako moderný a emancipovaný národ Európy sme dosiahli život v slobodnej, samostatnej a demokratickej Slovenskej republike,"* povedal predseda MS Marián Gešper.

V prostredí kopaničiarskych obcí si matičiari spolu s aktivistami občianskeho združenia Johanky Hrebendovej-Bórikovej pripomenuli osobnosti revolučného bojovníka Daniela Jaroslava Bórika, prvú vojenskú lekárku Johanku Hrebendovú-Bórikovú a zakladateľa družstevníctva a popularizátora divadla Samuela Jurkoviča. S občianskym združením sa tiež pripravuje podujatie venované bratom Šulekovcom.

Ako už bolo uvedené, k veľkolepým akciám patrilo odhalenie busty iniciátora Žiadostí slovenského národa a Memoranda národa slovenského Štefana Marka Daxnera za účasti predsedu parlamentu. Daxnerovu pravú ruku, kapitána slovenských dobrovoľníkov, ale aj zberateľa rozprávok a národného buditeľa Jána Franciscihо-Rimavského si Matica slovenská pripomenula podujatím v Hnúšti. Pripomenula si ho aj špeciálnym dokumentom, ktorý vytvoril Ján Seman v spolupráci s P. Pareničkom, ale aj menšími akciami ako napr. v Jure nad Hronom.

Matica nezabudla ani na dvestoročnicu revolučného básnika zaradeného do kalendára významných výročí

Poslucháči vedeckej konferencie Matice slovenskej Odkaz štúrovskej generácie. Foto: Marián Gešper

Krátko po odhalení busty Štefana Marka Daxnera v aleji národných dejateľov na nádvorí sídelnej budovy Matice slovenskej. Zľava: vedúci oddelenia kultúry a športu mesta Tisovec Michal Stejskal, predseda Národnej rady Slovenskej republiky Boris Kollár a predseda MS Marián Gešper. Foto: Ján Seman

UNESCO Janka Kráľa. Tomuto štúrovcovi Matica slovenská pripravila samostatný film a špeciálne podujatie v Liptovskom Mikuláši. Štúrovcom bola venovaná aj konferencia *Janko Kráľ a štúrovci v Novohrade a Honte* v Lučenci, na ktorej vystúpili matiční vedci. Janko Kráľ zaznel aj v Zlatých Moravciach a tiež v Spišskej Novej Vsi. Múzeum Janka Kráľa organizuje samostatnú konferenciu venovanú tejto osobnosti.

V obci Rykynčice si Matica slovenská pripomenula dvojstoročnicu ďalšieho štúrovca Jána Rotaridesa. Súčasťou podujatia bolo aj predstavenie ochotníckeho divadla. Matičiari nezabudli ani na skoro zabudnutú osobnosť, básnika a divadelníka Jakuba Grajchmana v obci Hybe. V Martine matiční ochotnícki divadelníci a matiční vedci, docenti Lomenčík a Parenička, odprezentovali dielo a život Jána Kalinčiaka. K najnovším podujatiam patrí spomienka na štúrovca Bohuša Nosáka-Nezabudova v Sabinove spojená s divadelnou scénkou. Martina Matečková (Dom MS Košice) iniciovala tiež podujatie k dvestoročnici zabudnutého štúrovca Janka Kučeru a vedecký príspevok o Kučerovi predniesol aj matičný vedec P. Parečnička v spolupráci s Viliamom Komorom na 10. ročníku *Posolstva piesní Slovensku a svetu v Sklabini*, Kučerovom rodisku. V Michalovciach bola tiež zorganizovaná spomienka na vizionára slovanskej jednoty Adolfa Ivanoviča Dobrianskeho. Štúrovci boli odprezentovaní aj na špeciálnom podujatí v Prešove, kde rečnil matičný historik Zdeno Tkáč a nový externý spolupracovník Matice slovenskej, dvojnásobný doktor honoris causa profesor Rudolf Dupkala. K aktivitám treba tiež zaradiť pravidelné prednášky na školách a v kultúrnych inštitúciách, ktoré absolvujú tak matiční vedci, ako aj predseda Matice slovenskej. V rámci Roku odkazu štúrovcov bola tiež zorganizovaná pietna spomienka pri hroboch rodiny Štúrovcov v Trenčíne (Jana Polákova), v obci Soľ odhalili pamätnú tabuľu štúrovským dobrovoľníkom a podujatie k Tajnému spolku Mor ho! v Košiciach. V Košiciach diskutoval autor článku s predsedom Matice slovenskej v rámci podujatia Matice slovenskej a Inštitútu sociálnych práv.

Matičiari nezabudli ani na športovo-turistické podujatia so štúrovskou tematikou: napr. výstup na vrch Oblík, kde Adam Hlovík hľadal v 19. storočí staroslovanské oltáre spomínané v Kollárovej *Slávy dcére*, a Národný výstup na Kriváň, ktorý bol venovaný Roku odkazu štúrovcov. Odkaz štúrovcov si pripomína aj Mladá Matica, ktorá sa významne podieľala na výstupe mládeže na hrad Devín a následnej prednáške na Evanjelickej bohosloveckej fakulte UK v Bratislave.

Pevne verím, že podujatia a aktivity budú inšpirovať aj zahraničné Matice a zahraničných organizátorov kultúry slovanského sveta a budú si podobne ako Slováci pripomínať národných dejateľov svojej histórie.

Z divadelnej scénky zo života oslávenca Janka Kalinčiaka v Slovenskom komornom divadle v Martine. Matičná divadelná ochotnícka scéna pôsobí od roku 2009 a jej vystúpenia si pozrela široká verejnosť na rôznych miestach našej vlasti. Foto: Ján Seman

PADINSKÁ GECEĽA

Daniela Ďurašová, Asociácia pre edukáciu a regionálny rozvoj, Srbsko

V priestoroch Veľvyslanectva Slovenskej republiky v Srbsku so sídlom v Belehrade pri príležitosti slávnostnej recepcie k štátnemu sviatku Dňa Ústavy Slovenskej republiky mohla pozvaná diplomatická spoločnosť z celého sveta obdivovať padinské kroje od zberateľky Zuzky Kotvášovej.

Na výstave pozvaní hostia obdivovali desať krojov, ktoré si obliekali ženy na rôzne príležitosti. Medzi nimi boli každodenné, sviatočné, svadobné, dievčenské, smútočné kroje, ale aj tie, ktoré ženy nosili na priadky. Táto akcia potrvá až do odvolania. Kroje sú ušité väčšinou z bavlnenej látky, ale aj z listru, ripsu, atlasu a brokátu. Látky na kroje pochádzali prevažne zo Slovenska. Atlasové a brokátové kroje nosili dievčatá zo zámožnejších rodín. Ušitie kompletného odevu stálo toľko ako „žiniec zeme", čo je podľa dnešných prepočtov veľkosť jedného jutra. Padinské kroje sa vyznačujú jednoduchosťou, z ozdôb majú len vyšívané detaily, dominuje prevažne modrá farba.

Svojej starkej na plagát pózovala vnučka Natali Kotvášová, oblečená do jedného z tradičných padinských krojov, ktorý sa zachoval pre siedmu generáciu z rodiny.

Verím, že výstava bude nielen pre diplomatickú spoločnosť ďalším krokom k informovaniu o nehmotnom kultúrnom dedičstve Slovákov žijúcich v Srbsku.

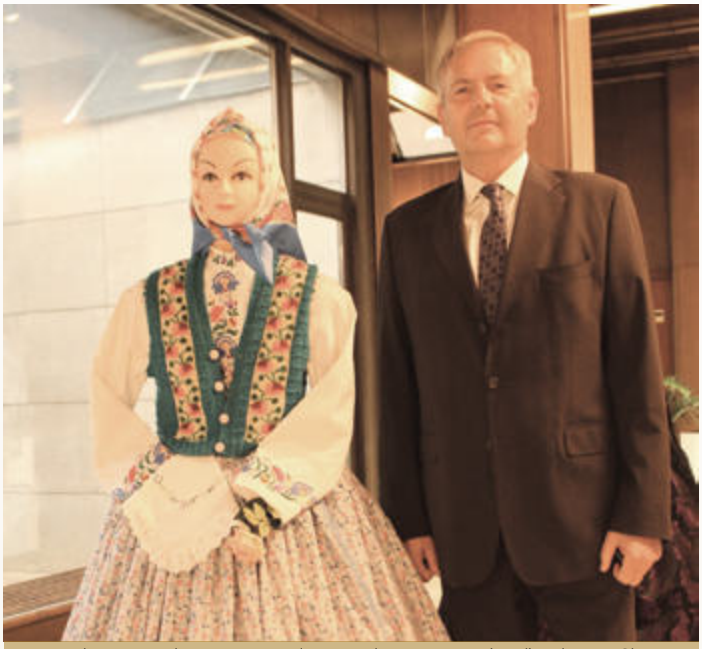

J. E. Fedor Rosocha, mimoriadny a splnomocnený veľvyslanec Slovenskej republiky v Srbskej republike, autor myšlienky výstavy krojov v priestoroch veľvyslanectva. Zdroj: Archív slovenského veľvyslanectva

22. DNI SLOVENSKEJ KULTÚRY – RIJEKA 2022

Miloslav Strehársky, Matica slovenská v Rijeke, Chorvátsko

Mólo Karolíny Rijeckej – účastníci slávnostného aktu spustenia venca do mora. Foto: Antonio Gržinić

Matica slovenská (ďalej MS) v Rijeke pri príležitosti 30. výročia Zväzu Slovákov v Chorvátsku a v spolupráci s predstaviteľkou slovenskej národnostnej menšiny (ďalej SNM) v Primorsko-gorskokotarskej župe (ďalej PGŽ) aj tohto roku v termíne od 23. do 26. júna zorganizovala v poradí už *22. dni slovenskej kultúry – Rijeka 2022* s medzinárodnou účasťou. Slováci počas týchto dní predstavujú obyvateľom mesta a jeho návštevníkom svoju kultúru a dedičstvo. Podujatie sa uskutočnilo s podporou Rady pre národnostné menšiny Chorvátskej republiky, Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí, Primorsko-gorskokotarskej župy, Mestskej rady v Rijeke, Zväzu Slovákov v Chorvátsku a predstaviteľky SNM v PGŽ Miroslavy Gržinićovej. Program mediálne podporili Radio Rijeka, Novi List, Kanal R, Chorvátska rádiotelevízia a Radio OK.

Miesta konania udalosti: Sídlo Matice slovenskej v Rijeke Slovenský dom – Hosti 80B, Mólo Karolíny Rijeckej, Námestie 111. brigády chorvátskej armády, Volosko a loď Vir.

Účastníci: Matica slovenská v Rijeke – folklórna a speváca skupina Slovenka, folklórna skupina Podžiaran z Papradna (Slovensko), združenie Matkino srdce z Lalića (Srbsko), KUD Zametski koren z Rijeky a tanečná skupina Riječke Palade.

Prvý deň sa začal v priestoroch Matice o 17. hodine za prítomnosti konzula Veľvyslanectva Slovenskej republiky v Chorvátskej republike Zdenka Galbavého, poslanca pre českú a slovenskú národnostnú menšinu v chorvátskom parlamente Vladimira Bileka, hostí zo Slovenska, Srbska a Chorvátska, predstaviteľov národnostných menšín v Rijeke, ako aj našich blízkych susedov. Primátor mesta Rijeka Marko Filipović poslal blahoželanie. Po odznení chorvátskej a slovenskej hymny v podaní speváckej skupiny Slovenka MS z Rijeky v mene hostiteľa Matice slovenskej v Rijeke pozdravila prítomných predsedníčka Matice a predstaviteľka SNM v PGŽ Miroslava Gržinićová a pokračovala slovami: *„Je to prvýkrát, čo máme takéto veľké podujatie trvajúce štyri dni. Tento rok sa nás zišlo okolo stovky účastníkov zo Slovenska, z Chorvátska a zo Srbska v našom novom Slovenskom dome. Sme hlavne radi, že nás navštívil pán Bilek aj napriek mnohým povinnostiam.*" Potom pozvala prítomných na prehliadku výstavy obrazov našich matičiarov, členov výtvarnej sekcie, Marije Bičanićovej a Danijela Turčana, ako aj na výstavu slovenských folklórnych doplnkov zo Žilinského kraja v podaní Anny Kulíchovej z Považskej Bystrice (Slovensko).

Druhý deň sa pre niektorých matičiarov začal už zavčas rána naložením vecí a potravín do auta v Slovenskom dome a ich transportom do mesta, prípravou stánku na Námestí 111. brigády chorvátskej armády a chystaním jedla pre záujemcov. Aj ostatní účastníci si pripravovali svoje stoly – skupina Podžiaran z Papradna (Slovensko), združenie Matkino srdce z Lalića (Srbsko) a Anna a Juraj Kulíchovci z Považskej Bystrice (Slovensko). Členovia MS Rijeka už tradične ponúkali zemiakové placky, bryndzové halušky a parené buchty s lekvárom a makom, iné stánky zase rôzne sladké a slané špeciality kraja, z ktorého prišli. Stánok MS v Rijeke a ostatné stánky hojne navštevovali miestni obyvatelia a turisti. Stánok Kulíchovcov bol bohato zdobený slovenskými folklórnymi výrobkami zo Žilinského kraja na Slovensku.

Po príchode všetkých účinkujúcich skupín išiel krojovaný sprievod mestom pozdĺž Korza. Kultúrny program pokračoval o 10. hodine na Námestí 111. brigády chorvátskej armády, kde sa striedali všetky skupiny. Ukážkami ľudových piesní a tancov zabávali početné domáce rijecké obecenstvo, ale aj mnohých turistov, ktorí sa kochali pestrou kultúrou a pochutnávali si na rôznych gastronomických špecialitách.

Folklórna skupina Slovenka, ktorú vedie Margita Rekićová-Grolmusová a Laura Mandekićová, vystúpila so žartovným tancom *Šimy-Šimy* a speváca skupina Slovenka, ktorú

Pred pamätnou tabuľou Svetozára Hurbana-Vajanského.
Foto: Antonio Gržinić

vedie Melita Bahníková, zaspievala dve slovenské pesničky: *Po nábreží koník beží* a *Slovensko moje, otčina moja*. Po skončení programu o 15. hodine sa účastníci presunuli na Mólo Karolíny Rijeckej, kde si po príležitostnom prejave predsedníčky Gržinićovej spoločne zaspievali piesne o vysťahovalectve a spustili veniec do mora ako spomienku na vysťahovaných Slovákov, ktorí sa do sveta vyplavili z rijeckého prístavu.

Na tretí deň ráno sa hostia zo Slovenska a Srbska, ako aj niektorí matičiari na čele s predsedníčkou pani Gržinićovou stretli v prístave hotela Admiral v Opatiji, aby sa zúčastnili na jednodňovom výlete loďou pozdĺž Kvarnerského zálivu. Plavba sa začala o pol deviatej za prekrásneho slnečného a teplého počasia a trvala až do neskorého popoludnia. Najprv loď plávala pozdĺž pobrežia s krásnym výhľadom na Rijeku a rijecký prístav a potom sa otočila smerom k ostrovu Krk a zakotvila v prístave mestečka Malinska. Plavba potom pokračovala smerom k ostrovu Cres a zakotvila v prístave osady Beli. Výletníci tam mali príležitosť pozorovať let supov. Kolónia týchto vtákov žije v skalách nad morom. Počas plavby na lodi tiež prebiehal kultúrny program. Záver plavby bol tam, kde aj jej začiatok – v Opatiji. Tento výlet bol pre všetkých účastníkov a najmä pre hostí zo Slovenska a Srbska nezabudnuteľným zážitkom.

Po vystúpení z lode sa všetci účastníci presunuli do mestečka Volosko pri Opatiji pred budovu, na ktorej sa nachádza pamätná tabuľa Svetozára Hurbana-Vajanského. Pamätná tabuľa slovenskému spisovateľovi, publicistovi, literárnemu kritikovi, novinárovi a politikovi S. H. Vajanskému, ktorý sa roku 1905 zúčastnil na kongrese slovanských novinárov vo Voloskom, tu bola odhalená roku 2006 v spolupráci s Maticou slovenskou a z iniciatívy Stanislava Bajaníka, pracovníka v oblasti múzejníctva, ochrany kultúrneho dedičstva, informatiky a médií. Matičiari v Rijeke si túto udalosť pripomínajú každý rok počas Dní slovenskej kultúry. Po krátkom príhovore predsedníčky Gržinićovej bol položený veniec a potom všetci spoločne zaspievali pieseň *Slovensko naše*.

Štvrtý, posledný deň podujatia sme sa opäť zišli v Slovenskom dome, kde sa na dvore pred domom uskutočnil krátky kultúrny program. Na záver predsedníčka Gržinićová v mene MS Rijeka odovzdala všetkým účinkujúcim skupinám ďakovné listy za účasť na tomto podujatí. Po občerstvení sme sa srdečne rozlúčili so všetkými účastníkmi, poďakovali im za účasť a popriali šťastnú cestu a návrat domov.

Na záver môžeme konštatovať, že *Dni slovenskej kultúry – Rijeka 2022* splnili svoj účel – prezentáciu Slovenska, jeho kultúry a gastronómie. Matičiari z Rijeky pri tejto príležitosti ďakujú sponzorom, všetkým účastníkom programu, svojim členom za pomoc a vynaložené úsilie a váženým hosťom, ktorí ich poctili svojou prítomnosťou, ako aj tým, ktorí poslali pozdravné listy.

Stánok Anny Kulíchovej zo Slovenskej republiky. Foto: Antonio Gržinić

SLOVENSKÉ NÁRODNÉ SLÁVNOSTI V ŠATE DVOCH VZÁCNYCH JUBILEÍ

Zuzana Pavelcová, riaditeľka Krajanského múzea Matice slovenskej, Slovensko

Slávnostný otvárací program Slovenských národných slávností.
Foto: Zuzana Pavelcová

Tohtoročné Slovenské národné slávnosti v Petrovci sa opäť vrátili k modelu osláv pred pandémiou a vítali delegácie z blízkeho domova i zo vzdialenejšieho slovenského sveta. Symbolicky sa tak stalo práve v roku 90. výročia založenia Matice slovenskej v Juhoslávii (dnes v Srbsku) a v roku 30. výročia obnovenia najväčších krajanských osláv v Srbsku – Slovenských národných slávností. Maticu slovenskú na oslavách reprezentovali Marek Hanuska, prvý podpredseda Matice slovenskej, a Zuzana Pavelcová, riaditeľka Krajanského múzea Matice slovenskej.

Po predslávnosťovom víkende (6. – 7. august), počas ktorého sa otvorilo niekoľko výstav, ústredný program slávnostní odštartovalo rokovanie okrúhleho stola Matice slovenskej v Srbsku (MSS) s hlavnou témou – Matica slovenská: poslanie, vízia a budúcnosť. V takmer desiatke referátov boli nastolené viaceré závažné otázky, na ktoré bude potrebné hľadať riešenia a pripraviť sériu operatívnych úloh. Marek Hanuska ozrejmil, že s rovnakými otázkami sa zaoberala aj Matica slovenská, ktorá vygenerovala svoj plán, víziu i stratégiu. Zuzana Pavelcová doplnila, že program a poslanie Matíc je stále aktuálny, je však potrebné pracovať s inými typmi metód a foriem práce na ich plnenie, uviedla príklady dobrej praxe z činnosti Matice slovenskej i možnosti spoluprác oboch matíc. Závery z okrúhleho stola zosumarizoval predseda Matice slovenskej v Srbsku Branislav Kulík: *„Je potrebné pre hľadanie budúceho poľa pôsobnosti identifikovať, čo je najpálčivejšie, kde treba konkrétne reagovať. Najviac bola spomínaná mladá generácia, ako ju národne prebudiť a aktivovať, a treba začať už od materských škôl. Treba nám koordinovať prácu s Maticou slovenskou, so Slovákmi v okolitých krajinách a s Národnostnou radou slovenskej národnostnej menšiny. Poslanie Matice je dobré, treba zmeniť formu, ako sa toto poslanie podá. Do záveru pôjdu konkrétne riešenia, ktoré tu odzneli. Neexistuje jedno riešenie na všetky problémy. Potrebujeme každý problém pomenovať a riešiť ho zvlášť."*

V poobedných hodinách sa delegácie stretli v novozrekonštruovanej budove novinovo-vydavateľskej spoločnosti Hlas ľudu. Jej riaditeľka Milina Arňašová-Radićová za účasti zástupcov slovenskej ambasády v Belehrade a vysokopostavených hostí zo Srbska otvorila výstavu *Slovenské národné slávnosti cez minulosť – očami Hlasu ľudu*. Záver večera patril študujúcej mládeži v Báčskej Palanke. Zo spoločného stretnutia vzniklo pozvanie na Národný zraz Mladej Matice, kde sa prepojí spolupráca mladých krajanských a domácich matičiarov.

Vstupný program Slovenských národných slávností – *Iskierky nádeje vtkané do jubileí* previedol hostí osudmi vzácnych krajanov, ktorí v tomto roku jubilovali. Inšpiratívne životy i diela národovcov spracované do dramatického prevedenia dôstojne posilnili jubilejnú slávnostnú atmosféru. Za Maticu slovenskú sa divákom prihovoril prvý podpredseda Matice slovenskej Marek Hanuska: *„Milá sestra naša, Matica slovenská v Juhoslávii, v Srbsku, naschvál Ťa takto oslavujem, pri príležitosti Tvojho pekného jubilea. My, Matica slovenská, staršia sestra tvoja, už v 160. roku svojho života, veru sa dnes aj trochu hanbíme, že Ťa tu takto trápiť necháme... A veru nemá na čo byť hrdá ani dcéra naša, Slovenská republika. Takto to odkazujem vláde aj premiérovi. Ak by sme Ti zahynúť dali počas našich životov, by sme sa až do smrti hanbiť museli,"* dodal a zablahoželal Matici veľa zdaru a požehnania.

Sobotné dopoludnie obohatil dokumentárny film mapujúci históriu Slovenských národných slávností z dielne bývalej predsedníčky MSS Kataríny Melegovej-Melichovej s názvom – Kto za pravdu horí... Slávnostné zhromaždenie MSS odovzdalo mnohé ocenenia úspešným krajanom v oblasti kultúry a športu. Prvý predseda obnovenej MSS Michal Spevák starší získal ďakovný list Úradu vlády Slovenskej republiky. V poobednom maratóne podujatí matičná delegácia navštívila Gymnázium Jána Kollára, kde odovzdala knižný dar do školskej knižnice. Nevynechala ani Galériu Zuzky Medveďovej, najstarší dom Petrovca i stretnutie slovenských dolnozemských učiteľov.

Sobotný galakoncert – *Matica, vzácny prameň slovenskosti* dal miestnym umeleckým súborom vynikajúcu príležitosť na prezentáciu ich tvorivej folklórnej činnosti. Nedeľný program otvorený službami Božími pokračoval vystúpeniami detských umeleckých zoskupení.

Po dvojročnom útlme Petrovec opäť ožil tak, ako bolo po mnohé desaťročia zvykom. Nad mnohými činnosťami Matice a ostatných krajanských spolkov však visia mnohé otázniky ako ďalej: ako ďalej lepšie i ako ďalej úspešnejšie... Slovenská menšina v Srbsku ubúda a formy pomoci sú akosi stále málo adresné, neskoré a nepriame. Napriek tomu Matica slovenská v Srbsku postupne speje k svojej storočnici a razí si cestu vydláždenú svojím nadčasovým poslaním. Z ústredia Matice slovenskej jej vyslovujeme úprimnú podporu a želáme úspešnú cestu.

Sprievodná výstava Slovenských národných slávností – I. podpredseda Matice slovenskej Marek Hanuska a riaditeľka Krajanského múzea Matice slovenskej Zuzana Pavelcová. Foto: Pavel Surový

MATICA SLOVENSKÁ V SRBSKU – POSLANIE, VÍZIA, BUDÚCNOSŤ

Katarína Pucovská, zodpovedná redaktorka informačného portálu kulpin.net, Srbsko

Vo veľkej sieni Obce Báčsky Petrovec vo štvrtok 11. augusta 2022 prebiehal okrúhly stôl pod názvom *Matica slovenská v Srbsku – poslanie, vízia, budúcnosť*. Zorganizovala ho Matica slovenská v Srbsku pri príležitosti osláv 90. výročia založenia Matice slovenskej v Juhoslávii a 30. výročia obnovenia Slovenských národných slávností.

Na úvod sa prihovoril predseda Matice slovenskej v Srbsku (MSS) PhDr. Mgr. Branislav Kulík, potom nasledovali príhovory hostí. V mene veľvyslanca Slovenskej republiky v Srbsku sa prihovoril Boris Konček, tretí tajomník, v mene obce Báčsky Petrovec predsedníčka Jasna Šprochová a k prítomným sa prihovoril tiež bývalý predseda MSS Juraj Šefčík. V pracovnej časti svoje referáty predniesli: doc. PhDr. Michal Babiak, CSc., Mgr. Marek Hanuska, Katarína Melegová-Melichová, Mgr. Pavel Hlásznik, dipl. prav. Zlatko Šimák, Janko Havran, PhDr. Zuzana Pavelcová a PhDr. Mgr. Branislav Kulík. Okrúhly stôl moderovala Vladimíra Dorčová-Valtnerová a v pracovnom predsedníctve sedeli Michal Spevák, prvý predseda obnovenej Matice slovenskej v Juhoslávii, a Juraj Červenák.

V referátoch odzneli podnetné návrhy, ale aj kritické pripomienky. Matica má kráčať s dobou, ale nevybočiť z tej základnej cesty, ktorú si vytýčili jej zakladatelia. V súčasnej dobe by sa mala viac sústrediť na sociálnu sféru. Do Matice treba prilákať mladých ľudí a jej prácu koordinovať s Národnostnou radou slovenskej národnostnej menšiny. Pre Slovákov v Srbsku by bolo prospešné otvorenie konzulárneho oddelenia Slovenskej republiky v Báčskom Petrovci... Sú to iba niektoré návrhy vyslovené na dnešnom okrúhlom stole, ktorým Matica slovenská v Srbsku mapovala súčasný stav a určovala smery ďalšieho pôsobenia. Skúsenosti Matice slovenskej na Slovensku, ale aj postrehy odborníkov pôsobiacich mimo Srbska, ktorí sa na podujatí prihovorili vlastnými videniami, by v tomto smere mali byť podanou nápomocnou rukou.

Na záver účastníci okrúhleho stola prijali záverečné odporúčania, ktoré spolu s referátmi budú publikované v zborníku prác.

Predseda Matice slovenskej v Srbsku Branislav Kulík v úvodnom príhovore. Foto: Katarína Pucovská

DEŇ ZAHRANIČNÝCH SLOVÁKOV

Lukáš Perný, kulturológ a filozof, Matica slovenská, Slovensko

Okrem osláv sviatku vierozvestcov Cyrila a Metoda, výročia úmrtia Štefana Moysesa (prvého predsedu Matice slovenskej) je piaty júl aj *Pamätný deň zahraničných Slovákov,* ktorý si v Bratislave pripomenuli kultúrnym podujatím Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí (ÚSŽZ) s bratislavským kultúrnym a informačným strediskom; zahraničné Matice slovenské (MS) a slovenskí umelci pôsobiaci v zahraničí.

Z vystúpenia folklórnych súborov. Foto: Lukáš Perný

Pol milióna mladých Slovákov je v zahraničí

V centre Parku Janka Kráľa stojí kameň z Tardošského lomu, ktorý tu bol v roku 2000 umiestnený ako symbol každoročného stretávania sa krajanov pri príležitosti zaznamenávania pamätného Dňa Slovákov žijúcich v zahraničí. Ako uvádza *Koncepcia štátnej politiky Slovenskej republiky vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí na obdobie rokov 2022 – 2026*, najviac Slovákov je v Spojených štátoch amerických (750-tisíc), Českej republike (350-tisíc), Kanade (150-tisíc), Spojenom kráľovstve (110-tisíc) a tiež v Maďarsku (100-tisíc). Slováci žijú aj v Nemecku, Srbsku, Rakúsku, ale i vo Švajčiarsku, v Rumunsku a v ďalších krajinách, pričom ide najmä o profesionálov, študentov, pendlerov a sezónnych pracovníkov.

Vysťahovalectvo je súčasťou slovenských dejín a jeho časté príčiny boli sociálne, ale aj politické či náboženské. Alarmujúce čísla dokazujú, že nejde iba o problém minulosti. Úlohou národne orientovanej inteligencie by však malo byť tiež rozvíjanie dobrých vzťahov s krajanmi a podpora národnej kultúry aj nad rámec hraníc Slovenska.

Program podujatia ku Dňu Slovákov žijúcich v zahraničí začal piesňou *Slovensko moje, otčina moja…* (zaspievala spevácka skupina Slovenka, MS Rijeka, Chorvátsko). Akciu moderovala Mgr. art. Milina Sklabinski, PhD. (odbor strategicko-politický, OSPO). Na podujatí sa zúčastnili generálna riaditeľka sekcie ministra ministerstva zahraničných vecí Denisa Koterec Frelichová; Svetové združenie Slovákov žijúcich v zahraničí (Viera Tapalágová, Pavel Hlásznik a Svetlana Zolňanová); Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí (Milan Ján Pilip a Ida Deskászová); celoštátna Slovenská národnostná samospráva z Maďarska (podpredseda CSS Endre Horváth a vedúca kabinetu CSS Orsoja Szabová); poslanec NR SR a predseda Ústavnoprávneho výboru NR SR Milan Vetrák; poradkyňa premiéra vlády SR pre krajanské otázky Iveta Galbavá; predstavitelia slovenských samospráv v zahraničí, Nadácia Národný pamätník slovenského vysťahovalectva; Slovenská národnostná samospráva v Budapešti, Kultúrny spolok Mlynky, Združenie pilíšskych Slovákov (Marta Demjénová, Róza Glücková), Slovenská národnostná samospráva mesta Rétság, Slovenský folklórny spolok Lipa, Slovenská národnostná samospráva mesta Senondrej (Gábor Vanyák a Alžbeta Vanyáková), folklórny spolok Furmička (Aniko Horváth a Bence Pittner), Spolok Slovákov v Bulharsku (predsedníčka spolku Katarína Koňariková), novinárka, publicistka a bývalá predsedníčka Matice slovenskej v Srbsku Katarína Melegová-Melichová a mnohí ďalší.

Po piesni sa slova ujal predseda ÚSŽZ Milan Ján Pilip. Opätovne zaspievala spevácka skupina z Rijeky a nasledovali príhovory krajanov: Miroslava Gržinićová, predsedníčka MS Rijeka, Chorvátsko; Martin Juraj Oscitý, akademický maliar a grafik, Nemecko; reverend Dr. Dušan Tóth, bývalý generálny tajomník Svetového kongresu Slovákov, Toronto, Kanada. Následne zaznela vysťahovalecká pieseň z povodia Galgy v podaní Csibaj bandy z Maďarska a kladenie kytíc k pamätnému kameňu.

Súčasťou podujatia bolo aj uvedenie knihy *Kronika Slovákov*, ktorú pripravilo Združenie nezávislých expertov pre otázky dejín a života zahraničných Slovákov. Knihu uviedol spisovateľ Dušan Mikolaj, člen Správnej rady Nadácie Pamätník Slovenského vysťahovalectva, člen Spolku slovenských spisovateľov a zároveň recenzent uvedenej publikácie. Kniha bola na podujatí zdarma k dispozícii.

Vystúpili Slováci zo slovanských aj neslovanských krajín

Na večernom podujatí vystúpili folklórny súbor Furmička z maďarského Čemera, chorvátsko-slovenská spevácka a tanečná skupina Slovenka z Matice slovenskej v Rijeke, folklórny súbor Vinica z Rakúska; folklórny súbor Sálašan z Rumunska (Nadlak), detský folklórny súbor Sovička pôsobiaci vo Veľkej Británii. Vystúpili aj interpretky ľudových piesní: Anna Zorňanová-Kulíková zo Srbska, Viktória Godó z Maďarska, Teodora Hírešová z Rumunska a interpreti populárnych žánrov: Samuel Kováč a Iveta Kováčová, Una Amidžićová, Sabina Trbarová a Zlatko Klinovský zo Srbska, orchester Csibaj banda z Maďarska, Festivalový orchester z Nadlaku v Rumunsku, operná speváčka Katarína Kalmárová zo Srbska.

Na podujatí sa zúčastnila aj ministerka kultúry Slovenskej republiky Natália Milanová. Zostáva nám iba veriť, že toto podujatie (na ktorom značne spolupracovali aj zahraničné Matice slovenské) bude inšpirovať pani ministerku k prehodnoteniu postojov k Matici slovenskej. Matica slovenská nezabúda ani na krajanskú problematiku. Napokon, je to súčasťou aj matičnej histórie. Zúčastňuje sa na podujatiach, spoluorganizuje ich a vydáva tiež dva časopisy s krajanskou tematikou – vedecký časopis *Slováci v zahraničí* a odborno-popularizačný časopis *Slovanský obzor.* Problematike sa aktívne venuje najmä Zuzana Pavelcová z Krajanského múzea Matice slovenskej.

KONCERT ANIKY ÁCHIMOVEJ KOVÁCSOVEJ V ZNAMENÍ SČÍTANIA ĽUDU

Michal Hrivnák, predseda XII. obvodu Slovenskej národnostnej samosprávy, Maďarsko

Slováci 12. obvodu v Budapešti si priblížili význam aktuálneho sčítania ľudu v Maďarsku konaného v októbri – novembri tohto roka z národnostného aspektu svojským spôsobom – koncertom Aniky Áchimovej Kovácsovej situovaného do historických súvislostí.

Vystúpenie A. Áchimovej Kovácsovej a Tamása Szemadáma.
Foto: Ľubomíra Fallerová

Predseda Slovenskej národnostnej samosprávy v Maďarsku Michal Hrivnák vo svojom úvodnom príhovore pripomenul, že koncert vážnej hudby v podaní A. Áchimovej Kovácsovej a jej druhov neusporiadali náhodou, ich kontakty s huslistkou a jej rodinou majú svoju históriu, a preto aj tento koncert je osobitne aktuálny.

Prednášateľ začal od konca príbehu, siahajúcim až po deň stretnutia. Totiž počas prípravy koncertu sa viacerí pýtali, aká je súvislosť medzi menom Aniky Áchimovej Kovácsovej a menom Ondreja Áchima Likera, jedného z najznámejších postáv histórie Uhorska na začiatku 20. storočia. Sú iba menovcami alebo azda výskyt priezviska Áchim v obidvoch prípadoch poukazuje na pokrvné väzby jeho nositeľov?

Rodina Aniky Kovácsovej, po materskej vetve Judity Áchimovej, je potomkom Áchima. Potomkovia O. Áchima Likera sú pyšní na svoje korene. Dôkazom toho je aj skutočnosť, že huslistka Anika Kovácsová prijala priezvisko svojho slávneho predka ako umelecké meno.

Otázkou môže však byť, čo má s tým do činenia Slovenská národnostná samospráva 12. obvodu, akým právom o tom hovoria a propagujú túto skutočnosť verejne? Odpoveď na otázku sa týka histórie kontaktov samosprávy s Áchimovcami. Začiatky siahajú až na prelom 19. a 20. storočia. Čabianski Slováci si okolo roku 2001 predsavzali, že 90. výročie úmrtia a 140. výročie narodenia slávneho rodáka si pripomenú dôstojne. K iniciatíve sa pripojili čabianski rodáci žijúci v Budapešti spolu so Slovákmi 12. obvodu. Pridalo sa k nim ešte viacero známych maďarských historikov aj historikov slovenského pôvodu. Popri spomienkových slávnostiach sa uskutočnili konferencie, vydalo sa viacero kníh, organizovali sa populárno-vedecké prednášky na tému Áchima a podobne. Z jednorazovej iniciatívy sa tak rozvinul viac ako 20-ročný program na tému života a pôsobenia O. Áchima L. Avšak najatraktívnejší a z politického aspektu hádam najdôležitejší úspech ich práce spočíva v tom, že sa im podarilo postaviť bustu sedliackeho kráľa Andrása Áchima L. – Ondreja Áchima L. na jednom turistami hádam najviac navštevovanom námestí v rámci Budapešti na hrade Vajdahunyad. A vďaka ich činnosti sa táto historická téma týkajúca sa Áchima stala súčasťou verejného života, prinajmenšom dolnozemských Slovákov. Pamiatka Áchima, vtedajšie tabu – formulované trošku prehnane – sa dnes šíri medzi nimi ako živá legenda. Na tom má nemalý podiel vytrvalá práca Slovákov 12. obvodu. Za svoju úlohu aj v budúcnosti považujú odkrývať a zachovávať pre nasledujúce generácie všetky spojitosti a diania týkajúce sa postavy Áchima. Nuž, vďaka týmto ich aktivitám sa kontakty samosprávy rozširovali, prejavili o ne záujem aj potomkovia O. Áchima, medzi nimi rodina Aniky Kovácsovej. Dnešný koncert, ktorý môžeme považovať aj za pokračovanie dvadsaťročného programu, spestruje činnosť samosprávy a hoci nepriamo, aj takýmto spôsobom samospráva udržiava naživo pamiatku Ondreja Áchima Likera.

Avšak čo odôvodňuje pripomenúť si pamiatku Áchima práve teraz, prečo je to aktuálne? Ako už bolo spomenuté, bolo to aktuálne sčítanie ľudu vrátane národností, ktoré sa koná každých desať rokov.

Napriek všetkým pozitívnym trendom v oblasti rozvoja spoločenského života Slovákov v Maďarku v súčasnosti sledujeme dramatický pokles ich počtu. Má to aj subjektívne príčiny, sami často váhame, či sa máme priznať k svojej národnosti. Nuž v týchto súvislostiach si pripomíname pamiatku Áchima a jeho odkaz. Keď ho zvolili prvýkrát za poslanca uhorského parlamentu, vo svojom prvom, panenskom (szűzbeszéd) prejave roku 1905, v čase vyostrených národnostných štvaníc, pred verejnosťou celej krajiny a sebavedome vrhol do tváre svojim protivníkom: *„Nepopieram (...), som sedliak z Dolnej zeme, tótsky gazda.“* Síce dnes v našej vlasti nikto nemusí mať obavy, že pre svoju národnosť ho môžu stihnúť akékoľvek represie, predsa O. Áchim L. svojím postojom, najmä smelým a hrdým priznaním sa k svojej slovenskej národnosti môže byť aj v súčasnosti naším vzorom. Pri sčítaní ľudu by sme si to mali uvedomiť ešte viac. Od počtu prihlásených závisí miera štátnej podpory, budúcnosť národnostných samospráv a civilných organizácií, podmienky ich aktivít, pestovanie jazyka aj svojráznej kultúry – končil svoj prejav predseda samosprávy. Aktérov hudobného pásma – A. Áchimovú Kovácsovú a Tamása Szemadáma – a ich bohatú umeleckú činnosť predstavila domáca dirigentka Enikő Tajti. Ich program, interpretácia diel Niccola Paganiniho a Francisca Tárregu na vysokej umeleckej úrovni šíril slávnostnú atmosféru, dôstojnosť a pietu.

OSLAVA DŇA PRÍSLUŠNÍKOV NÁRODNOSTNÝCH MENŠÍN ŽIJÚCICH V ZÁHREBE

Alena Baliová, podpredsedníčka Matice slovenskej v Záhrebe, Chorvátsko

Slovenský stánok v parku Zrinjevac pripravili, zľava: Alena Baliová, Indira Popovová-Potkonjaková, Đurđica Sušová, Ana Jeváková, Zlatko Jevák, predseda Zoran a Mária Jevákovci s deťmi a Vladimír Bali. Foto: Vladimír Bali

Príslušníci národnostných menšín žijúci v hlavnom meste Chorvátskej republiky každý rok oslavujú svoj deň národnostných menšín. V Záhrebe pôsobí dvadsaťdva národnostných menšín: Albánci, Rakúšania, Bosniaci, Bulhari, Čiernohorci, Česi, Maďari, Macedónci, Nemci, Poliaci, Rómovia, Rumuni, Rusi, Rusíni, Slováci, Slovinci, Srbi, Taliani, Turci, Ukrajinci, Vlasi a Židia. Ich práva sú zaručené ústavným zákonom o právach národnostných menšín v Chorvátsku prijatým v roku 2002.

Park Zrinjevac v centre Záhrebu bol v nedeľu 18. septembra 2022 zahalený do prekrásnej palety farieb národných krojov príslušníkov národnostných menšín, ktorí pôsobia v Záhrebe. Okoloidúci ľudia boli zvedaví, preto sa začali pomaličky zhromažďovať a pýtať sa, čo sa tu vlastne deje. Po dvoch pandemických rokoch Koordinácia rád a zástupcov národnostných menšín mesta Záhreb s podporou primátora mesta Záhreb zorganizovala už v poradí jedenástu tradičnú manifestáciu príslušníkov národnostných menšín mesta Záhreb, ktorí každý rok oslavujú svoj Deň národnostných menšín.

Na manifestácii sa tentokrát zúčastnila albánska, bosnianska, bulharská, čiernohorská, česká, maďarská, macedónska, poľská, rómska, slovinská, srbská, rusínska, talianska, turecká, ukrajinská, židovská a, samozrejme, nechýbala ani slovenská menšina. Každá z menšín predstavila tradičný národný kroj, poniektorí svoj folklór a hudobnú tvorivosť, vydavateľskú činnosť v podobe publikácií a časopisov a pre návštevníkov pripravili autochtónne jedlá.

Kultúrny program otvoril Dychový orchester spoločnosti Záhrebskej elektrickej električky, po ktorom nasledovali uvítacie príhovory. Ako prvý sa prítomným prihovorili Juraj Bahnik, predseda Koordinácie rád a zástupcov národnostných menšín mesta Záhreb, ktorý vo svojom príhovore zdôraznil, že *„Národnostné menšiny prispievajú k spoločnému životu mesta Záhreb a svojimi kultúrnymi a vzdelávacími aktivitami vytvárajú kultúrne dedičstvo tohto mesta a robia ho rozmanitejším a bohatším. Jednu časť tejto rozmanitosti kultúrneho dedičstva národnostných menšín môžu návštevníci práve dnes zažiť a aj ochutnať ich tradičné jedlá. Krása a jedinečnosť takýchto podujatí je v tom, že naživo môžete vidieť a zoznámiť sa s každou menšinou, jej jazykom, kultúrou a aktivitami, ktoré organizuje.“*

Tibor Varga, zástupca Alexandra Tolnauera, predsedu Rady pre národnostné menšiny Chorvátskej republiky, vo svojom príhovore poznamenal, že ústavný zákon o právach národnostných menšín v roku 2022 oslavuje dvadsiate výročie svojho prijatia. Tiež uviedol, že Rada pre národnostné menšiny Chorvátskej republiky ako zastrešujúci orgán všetkých národnostných menšín sa s pomocou vlády Chorvátskej republiky podieľa na realizácii kultúrnej autonómie národnostných menšín v Chorvátskej republike financovaním programov, publikačnej činnosti, kultúrneho amaterizmu pre viac ako tisíc projektov na úrovni celej krajiny. Tohto roku bolo na to vyčlenených 50 204 000 HRK. Na záver Tibor Varga odporučil prítomným knihu pod názvom *Stopy národnostných menšín v Záhrebe* (v chorvátskom jazyku

Tragovima nacionalnih manjina po Zagrebu), ktorá sa zaoberá vplyvom príslušníkov národnostných menšín na vývoj mesta Záhreb. V knihe je tiež uvedený krátky prehľad najdôležitejších miest, inštitúcií, osobností, ulíc a budov, ktoré ako súčasť dedičstva chorvátskych a národnostných menšín označili Záhreb za multietnické mesto. Prezentácia knihy sa konala 17. septembra 2022 v Českom národnom dome v Záhrebe. V tejto knihe sú zvlášť zviditeľnení aj záslužní Slováci Juraj Hulik, Štefan Moyses, Bohuslav Šulek a iní.

Atmosféra v parku Zrinjevac. Foto: Vladimír Bali

Prítomným sa prihovoril aj primátor mesta Záhreb Tomislav Tomašević so slovami: *„Som veľmi rád, že som tu dnes s vami, pretože Deň národnostných menšín sa oslavuje po dvoch rokoch epidémie a, samozrejme, aj iných starostí, ktoré nás postihli. Je naozaj pekné vidieť toľko národných krojov na jednom mieste a práve dnes nás čaká veľa kultúrnych aktivít, hudobných prejavov, ale zvlášť sa teším na autochtónne jedlá každej z menšín. Čo ma však veľmi teší, je, že mesto Záhreb pokračuje v dobrej praxi spolupráce s národnostnými menšinami, ktorá začala pred mnohými rokmi. V rámci osvedčených postupov aj naďalej budeme v tom pokračovať a spoluprácu aj vylepšovať podľa našich možností. Vyzdvihol by som ukrajinskú národnostnú menšinu, ktorá sa v Záhrebe znásobila v dôsledku nešťastných okolností a agresie voči Ukrajine. Je mi ľúto, v akých okolnostiach ste sa ocitli, ale som rád, že vás Záhrebčania srdečne privítali. Nie len tento príklad, ale aj iné ukazujú, že politikou mestskej samosprávy je, aby sa všetky národnostné menšiny cítili v Záhrebe ako doma. Som vďačný všetkým občanom Záhrebu za to, že s otvorenými srdcami a náručou prijali všetkých príslušníkov národnostných menšín, pretože na vývoji tohto mesta sa podieľali aj príslušníci rôznych národnostných menšín. Keď si prečítame históriu nášho mesta, keď sa pozrieme na názvy ulíc a námestí, môžeme na nich vidieť mená hudobníkov, politikov a dokonca aj astronautov, ktorí boli príslušníkmi iných národov a žili v tomto meste. Záhreb je otvorený pre každého a pri tejto príležitosti ešte raz vám chcem zablahoželať ku Dňu národnostných menšín.*“ Po príhovoroch nasledovala prehliadka krojov národnostných menšín a kultúrny program.

Svoje miesto na manifestácii mala aj slovenská národnostná menšina, ktorá pôsobí v Záhrebe prostredníctvom Matice slovenskej v Záhrebe. Pre návštevníkov predstavitelia Matice pripravili bohatú paletu slovenských dobrôt a jedál, nechýbala ani slovenská borovička, ktorú ochutnal aj primátor mesta Záhreb Tomislav Tomašević, ktorý sa pri každom stánku národnostnej menšiny zastavil a ochutnal tradičné jedlo. Členky Matice pripravili bratislavské rožky, koláč štedrák, škoricovníky a makovníky, orechové kolieska a rožky, makový koláč, sendviče s nátierkami zo syra Niva, zeleru a z tvarohu s cesnakom. V stánku slovenskej menšiny boli vystavené aj publikácie, ktoré Matica slovenská v Záhrebe vydala, ručné práce členiek Matice ako napríklad vyšívaná plátenná taška s názvom Slovensko a čičmianskym vzorom, ktorú Matica darovala primátorovi hlavného mesta Záhreb. Mužské členstvo Matice ponúkalo návštevníkom slovenskú borovičku. Pri stánku sa zastavilo množstvo Slovákov aj s rodinami, ktorí boli práve na dovolenke v Záhrebe a zaujímali sa o to, ako a v ktorých oblastiach Chorvátska žijú Slováci, no a bez pohárika borovičky nemohli odísť. Slovenská menšina predstavila tradičné ženské kroje z Detvy.

Ako som už na začiatku spomenula, Chorvátska republika prijala v roku 2002 ústavný zákon o právach národnostných menšín a tento rok to už bude dvadsať rokov od jeho implementácie. Príslušníci národnostných menšín majú pomerne široké práva na území Chorvátskej republiky, napríklad pri záujme o zamestnanie v štátnej a verejnej službe majú príslušníci národnostných menšín pri podávaní žiadosti do výberového konania možnosť pozvania na základe práva prednosti za rovnakých podmienok v porovnaní s ostatnými kandidátmi. Príslušníkom národnostných menšín je zaručené právo voliť si členov rád a zástupcov národnostných menšín do miestnych a územných samosprávnych jednotiek, čím sa umožnilo národnostným menšinám podieľať sa na verejnom živote aj na správe miestnych vecí. Na základe ústavného zákona o právach národnostných menšín majú príslušníci národnostných menšín, ktorí tvoria viac ako 1,5 % z celkového počtu obyvateľov Chorvátskej republiky, garantované najmenej jedno a najviac tri kreslá pre príslušníkov tejto národnostnej menšiny v súlade s volebným zákonom zástupcov do chorvátskeho parlamentu.

Od roku 2006 slovenská menšina má svojho zástupcu v hlavnom meste a v posledných voľbách, ktoré sa uskutočnili 5. mája 2019, bol za zástupcu slovenskej národnostnej menšiny mesta Záhreb zvolený Zlatko Jevák ml., ktorý od roku 2017 vedie Maticu slovenskú v Záhrebe. Podľa posledného sčítania ľudu v roku 2021 sa deklarovalo 217 príslušníkov slovenskej národnostnej menšiny žijúcich v meste Záhreb.

Atmosféra v parku Zrinjevac bola v skutku veselá a plná úsmevov, keďže po dvoch rokoch prestávky sa konečne mohla táto manifestácia uskutočniť a je jednou z mnohých, kde sa na jednom mieste stretnú a zviditeľnia všetky národnostné menšiny pôsobiace v hlavnom meste Chorvátskej republiky.

Potrebné je spomenúť, že takáto manifestácia, ktorá sa konala v Záhrebe, nie je v Chorvátsku jediná. V obci Lipovľany, ktorá sa nachádza asi sto km od hlavného mesta, pôsobí niekoľko národnostných menšín, medzi nimi aj slovenská, a preto už niekoľko ročníkov obec Lipovľany pripravuje manifestáciu pod názvom *Lipovlianske stretnutia*, ktorá je najväčšou a najvýznamnejšou manifestáciou národnostných menšín v Chorvátsku. Tohoročná manifestácia sa konala od 26. do 28. augusta a pozvanie na ňu prijala aj Matica slovenská v Záhrebe, kde jej predstavitelia reprezentovali slovenskú menšinu. Na manifestácii sa zúčastnil aj predstaviteľ slovenského zastupiteľského úradu v Záhrebe.

GASTRONOMICKÝ FESTIVAL TERRA MADRE V TURÍNE

Adriana Harandzová, Združenie priateľov Slovenska MY@VY, Taliansko

Someliérka, degustátorka syrov a vín Adriana Harandzová so zakladateľom Slow Food Tatry Ladislavom Račekom. Foto: Adriana Harandzová

V dňoch 22. až 26. septembra 2022 sa v meste Turín (Taliansko) uskutočnil celosvetový trh TERRA MADRE 2022 Salone del Gusto (Matka Zem – Salón chutí). Organizátorom výstavy je medzinárodné hnutie Slow Food so sídlom v Bra, región Piemont, Taliansko. Ide o prestížny medzinárodný trh a výstavu remeselných a autentických potravín, v rámci ktorého sa okrem iného uskutočnilo niekoľko konferencií a iných aktivít zdôrazňujúcich aktuálnu výzvu RegenerAction. Cieľom hnutia je navrhnúť inú budúcnosť potravín, formujúcu sa prostredníctvom každodenných rozhodnutí jednotlivcov, spoločného úsilia komunít a politík verejných aj súkromných inštitúcií.

Na tomto prestížnom podujatí sa zúčastnila aj Slovenská republika. Konvívium Slow Food TATRY (ďalej SFT) v spolupráci so Združením priateľov Slovenska MY@VY so sídlom v Turíne. Prezentovali nasledovné remeselné výrobky:

- Bryndza 1787 – autentická, pravá slovenská bryndza (CHZO), chránené zemepisné označenie, BIO a RAW produkt zapísaný v zozname produktov Prezídium Slow Food,
- Sušená klobása z jeleňa a býka – produkt zapísaný v zozname Archa chutí,
- Syr parenica – produkt zapísaný v zozname Archa chutí,
- Zázrivský korbáčik – produkt zapísaný v zozname Archa chutí,
- Remeselná borovička – produkt zapísaný v zozname Archa chutí,
- nepasterizované remeselné pivo.

Uvedené výnimočné tradičné slovenské potravinové výrobky boli prezentované formou ochutnávok. Počas piatich výstavných dní mali návštevníci salónu TERRA MADRE 2022 možnosť ochutnať tradičné potraviny spracované a servírované v modernom štýle. Okrem toho mohli získať podrobné informácie o daných výrobkoch priamo od prítomných odborníkov:

- Ladislav Raček – zakladateľ a líder konvívia Slow Food Tatry,
- Adriana Harandzová – someliérka, degustátorka syrov a vín – Slovenka žijúca v talianskom Turíne a členka Združenia MY@VY. Už niekoľko rokov pomáha rozvíjať povedomie o slovenských výrobkoch v Taliansku,
- v reprezentačnom stánku asistovali členky Združenia priateľov Slovenska My@VY – Maja Straková a Barbora Patková Masi.

Sme presvedčení o kvalite prezentovaných slovenských výrobkov, svedčí o tom aj ich zápis do zoznamu Prezídium Slow Food alebo Archa chutí. Sme radi, že účasť na uvedenom festivale chutí dosiahla svoj cieľ: prispela k celkovému zviditeľneniu Slovenska v takej gastronomickej „veľmoci", akou je Taliansko.

Svedčí o tom aj návšteva jednej zo syrárskych legiend Talianska Beppe Caldera – Maestro Assaggiatore (Majster degustátor), autor dvoch kníh o talianskych syroch. Tento expert na syry prešiel celé Taliansko, osobne navštívil stovky alpských salašov, ktoré potom uviedol vo svojom sprievodcovi. Vedel by urobiť akýkoľvek syr z akéhokoľvek talianskeho regiónu. O slovenskej bryndzi povedal: *„Taký syr v Taliansku nenájdete!"*

Toto medzinárodné podujatie tiež prilákalo našich slovenských aj českých krajanov žijúcich v regióne Piemont. Všetci sa patrioticky zastavili v slovenskom stánku, pochutnali si na našich domácich špecialitkách, prehodili kus reči a naše združenie sa rozrástlo o niekoľko ďalších mladých členov.

ZASADAL PORADNÝ ORGÁN MATICE SLOVENSKEJ PRE KRAJANSKÚ PROBLEMATIKU

Zuzana Pavelcová, riaditeľka Krajanského múzea Matice slovenskej, Slovensko

Účastníci zasadnutia Rady pre Slovákov žijúcich v zahraničí pri Matici slovenskej, ktoré sa konalo 27. 10. 2022 v Martine. Foto: Ján Seman

Po takmer dvojročnej prestávke zvolala Matica slovenská (MS) zasadanie vlastného poradného orgánu pre krajanské otázky – Rady pre Slovákov žijúcich v zahraničí pri Matici slovenskej (RSŽZ). V predvečer Stálej konferencie Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí sa v sídelnej budove Matice slovenskej v Martine stretlo dvanásť krajanských delegátov zo siedmich krajín sveta spoločne s predsedom Svetového združenia pre Slovákov žijúcich v zahraničí Vladimírom Skalským, zástupkyňou Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí Idou Deszkasovou a vedením Matice slovenskej.

Spoločným cieľom snemovania bolo zhodnotenie splnenia ostatných záverov, prijatie nových uznesení i voľby vedenia a členov tohto orgánu. Snemovaniu sa prihovoril predseda Matice slovenskej Marián Gešper: *„Významný poradný orgán Matice slovenskej – Rada Slovákov žijúcich v zahraničí – zasadá po dlhšej odmlke, ktorú, bohužiaľ, spôsobili pandemické opatrenia posledných dvoch rokov. Je potrebné zdôrazniť, že rada je autentickým matičným a krajanským orgánom. Nebol vytvorený umele, práve naopak, má svoj prirodzený základ stojaci na matičnom historickom dedičstve i predovšetkým permanentnej práci s krajanmi, ktorá sa v našej ustanovizni realizuje už vyše storočia. Rada je kreovaná zo zástupcov matičných a iných starobylých krajanských organizácií, ktoré majú čo povedať Slovensku a slovenskému svetu v krajanskej problematike aj v tomto desaťročí. Matica slovenská, tak ako v minulosti, bude v rámci svojho dosahu a hraničných možností podporovať vašu pronárodnú prácu a činnosť. Vedenie našej ustanovizne urobí všetko, aby sme vplývali aj na predstaviteľov štátu pri zvyšovaní pomoci pre krajanov zo strany Slovenskej republiky, ktorá z nášho pohľadu má stále možnosti a rezervy na svoje naplňovanie.“*

Matica slovenská od ostatného rokovania podporila vznik Centra slovenského zahraničia, iniciovala a uskutočnila štúdiu Ako ďalej Slováci v krajinách Čierna Hora, Srbsko, Poľsko a Chorvátsko, ktoré knižne zostavila a vydala Matica slovenská, ocenila krajanskú mládež knižnými cenami, zabezpečila mladým krajanom nahrávky slovenských ľudových piesní a rozprávok a pripravila ponukový list a itinerár pre poznávací zájazd pre krajanskú mládež Po vlasteneckých stopách mesta Martin.

V nasledujúcom období bude poradný orgán MS viesť Michal Spevák ml. – predseda Spolku čiernohorsko-slovenského priateľstva. Z podpredsedníckych kresiel mu budú nápomocní Ľudomír Molitoris, generálny tajomník Spolku Slovákov v Poľsku, a Vladimír Skalský, predseda Svetového združenia pre Slovákov žijúcich v zahraničí. Členmi RSŽZ v ďalšom období budú: Anton Bahyn – člen výboru Kultúrno-osvetovej organizácie Matica slovenská v Ukrajine, Dušan Daučík – čestný predseda Švédsko-slovenského spolku vo Švédsku, Andrej Dan Bárdoš – predseda Obce Slovákov v Českej republike, Miroslava Gržinić – predsedníčka Miestneho odboru MS Rijeka z Chorvátska, Edita Manáková – predsedníčka Spolku francúzsko-slovenského priateľstva, Branislav Kulík – predseda Matice slovenskej v Srbsku, Mirko Vavra – predseda Zväzu Slovákov v Chorvátsku, Adrian Miroslav Merka – predseda Demokratického zväzu Slovákov a Čechov v Rumunsku, a Alžbeta Hollerová-Račková – predsedníčka Celoštátnej slovenskej samosprávy v Maďarsku.

Vedenie Matice slovenskej sa rozlúčilo s doterajšou predsedníčkou RSŽZ – Katarínou Melegovou-Melichovou, predsedníčkou Miestneho odboru MS Báčsky Petrovec, a udelilo jej titul čestnej predsedníčky RSŽZ za vynikajúcu spoluprácu s Maticou slovenskou a aktívne pôsobenie v jej poradnom orgáne na prospech slovenskej diaspóry v zahraničí.

Rada na ďalšie obdobie prijala nasledovné závery. RSŽZ pri MS navrhuje:

1. aby MS podporovala snahy krajanov, aby sa dôsledne dodržiavali zákony menšinových práv v tej-ktorej krajine a aby podporovala uplatňovanie bilaterálnych zmlúv;
2. aby MS podporila otvorenie generálneho konzulátu v Báčskom Petrovci na sprostredkovanie hospodárskej činnosti;
3. aby MS podporovala krajanské dianie osobnou účasťou matičných funkcionárov na podujatiach Slovákov žijúcich v zahraničí;
4. aby MS podporovala vydavateľskú činnosť krajanov odbornými službami svojho vydavateľstva a tlačou kníh Slovákov v zahraničí;
5. aby MS aj naďalej zabezpečovala príspevky do krajanských periodík a pokračovala v snahách o ďalšie vydanie publikácie Ako ďalej Slováci;
6. aby MS aj naďalej podporovala a propagovala činnosť krajanov cez matičné mediálne kanály, tlač a sociálne siete;
7. aby MS zabezpečovala účasť slovenských súborov na kultúrnych podujatiach, festivaloch a športových súťažiach Slovákov v zahraničí;
8. aby MS pokračovala v zabezpečovaní cien pre žiacke a študentské súťaže rôznych typov (knihy, DVD, CD...).

MATICA CHORVÁTSKA USPORIADALA VALNÉ ZHROMAŽDENIE

Jelena Gazivoda, Matica chorvátska, Chorvátsko
Z chorvátskeho jazyka preložila Dr. sc. Sandra Kralj Vukšić, PhD.

Z valného zhromaždenia Matice chorvátskej.
Foto: Mirko Cvjetko

Dňa 22. októbra 2022 sa v malej sále Vatroslava Lisinského konalo valné zhromaždenie Matice chorvátskej. Okrem 127 zástupcov s hlasovacím právom zo všetkých odborov Matice chorvátskej sa na zhromaždení zúčastnili hostia – Dubravka Đurić Nemec, zástupkyňa ministerky kultúry a médií Chorvátskej republiky Niny Obuljen Koržinek, tiež Maja Petrić, zástupkyňa primátora Záhrebu Tomislava Tomaševiča, predseda Spolku chorvátskych spisovateľov Zlatko Krilić a ďalší.

Predseda Matice chorvátskej Miro Gavran vo svojom príhovore vyjadril spokojnosť a poďakovanie všetkým, ktorí prispeli k afirmácii Matice chorvátskej vo svojich prostrediach. Uviedol, že ho potešili najmä významné pokroky a nové projekty, akými boli uskutočnenie Prvého knižného festivalu v Matici chorvátskej, panel Sučeljavanja, zriadenie Rady predsedníctva Matice chorvátskej, sympózium o brandingu pobočiek realizovaný v Ozlji, ako aj vzrastajúci počet novoprijatých členov, ktorý oproti minulému roku stúpol o tristo percent, a založenie nových pobočiek v miestach Hrvatska Kostajnica, Vitez, Kupres, Slavonski Kobaš.

Pracovná skupina lingvistov pripravila návrh zákona o chorvátskom jazyku, ku ktorému Miro Gavran opäť zdôraznil, že je moderný a použiteľný bez obmedzení. Všetky tri nárečia budú chránené a regulované bude iba verejné používanie nášho materinského jazyka. Návrh sa spresňuje a očakáva sa, že ho prijme chorvátsky parlament. Predseda Matice chorvátskej informoval zhromaždenie, že v septembri návrh zákona jednohlasne podporilo Predsedníctvo Matice chorvátskej a následne hlavný výbor.

Účastníci zhromaždenia sa dotkli aj otázky rodiska Antuna Gustáva Matoša, o ktorú sa Matica chorvátska sporí so Spolkom Antuna Gustáva Matoša z Tovarnika. V posledných mesiacoch sa vynaložilo značné úsilie na vyriešenie tohto problému. Valné zhromaždenie Matice chorvátskej potvrdilo jednohlasné rozhodnutie predsedníctva s 94,5 % hlasov, že spor o Matošov pamätný dom sa po 18 rokoch má definitívne ukončiť. Dlh 200 000 HRK, ktorý si Matica chorvátska nárokovala a na základe súdneho rozhodnutia aj uplatnila od Spolku A. G. Matoš, tiež úroky a preplatené súdne trovy odovzdajú obci Tovarnik, avšak pod podmienkou, že obec Tovarnik môže použiť peniaze výlučne na výstavbu Matošovho pamätného domu, k čomu bude v novembri podpísaná zmluva s obcou. Okrem toho predseda Gavran vyzval Spolok A. G. Matoša, aby dom odovzdal obci Tovarnik, a tiež vyzval Vukovarsko-srijemskú župu, Ministerstvo kultúry a médií Chorvátskej republiky a vládu Chorvátskej republiky, aby pomohli samospráve postaviť a sprístupniť Matošov pamätný dom do konca budúceho slávnostného roka, t. j. aby sme všetci spoločne oslávili v Chorvátsku 150. výročie narodenia spisovateľa Antuna Gustáva Matoša.

Okrem pravidelných správ generálneho tajomníka o práci Matice chorvátskej za rok 2021 a plánu práce Matice chorvátskej na rok 2023 boli prijaté správy Dozornej rady Matice chorvátskej za rok 2021, Čestného súdu Matice chorvátskej, Finančnej správy Matice chorvátskej za rok 2021, tiež Rebilancia finančného plánu Matice chorvátskej na rok 2022 a návrh Finančného plánu Matice chorvátskej na rok 2023.

Generálny tajomník Marijo Dominiković po predložení finančnej správy poďakoval Ministerstvu kultúry a médií Chorvátskej republiky a Ministerstvu vedy a vzdelávania Chorvátskej republiky, mestu Záhreb a všetkým sponzorom a darcom a vyzval na ešte väčší poriadok, disciplínu a transparentnosť prevádzky, nielen v centrále, ale aj v pobočkách. Ekonomický tajomník Ivica Nuić pripomenul zber donácií a povedal, že darcovia sledujú Maticu chorvátsku, pretože uznávajú úsilie a kvalitu programu, ale oceňujú aj harmóniu a transparentnosť.

V umeleckej časti programu vystúpili tohtoroční víťazi festivalu Klapa v Omiši Klapa Stine a činoherná výtvarníčka a zároveň predsedníčka Čestného súdu Matice chorvátskej Anja Šovagović Despot, ktorá zarecitovala verše Vesny Parun.

Na valnom zhromaždení boli udelené ceny pobočkám za ich publikácie. Cenu Matice chorvátskej Ivan Kukuljević Sakcinski za najlepšie dielo publikované v pobočkách získala pobočka Matice chorvátskej v Dubrovníku za knihu *Mary Marić Ostrov, na ktorom kvitnú citróny. Záhrady arcivojvodu Maximiliána Habsburského na ostrove Lokrum.* Zlaté listiny získali: pobočka Matice chorvátskej v Bizovaci za knihu *Obrazy, ktoré rozprávajú. Muljanski kantual* (pobočka Matice chorvátskej v Boke Kotorskej), *Čítanka čabarského kraja* (pobočka Matice chorvátskej v Čabre), *Traja kamaráti z Nového Zrina. Román z éry chorvátskeho bána Mikuláša VII. Zrinského* (pobočka Matice chorvátskej v Čakovci), *Svätojanské mušky* (pobočka Matice chorvátskej v Čitluku), *Lický pluk v dejinách* (pobočka Matice chorvátskej v Gospići), *Vojenská sila vzbúrených Srbov v Banovine 1992 – 1995* (pobočka Matice chorvátskej v Petrinji), *Hlad a núdza v rokoch 1813 až 1825 v Rovinji* (pobočka Matice chorvátskej v Rovinji), *Parnassia Militia* (Štrasburg, 1622, pobočka Matice chorvátskej vo Svete Nedelja), *Osvit, ročenka na propagáciu kultúrneho a prírodného dedičstva regiónu Šibenik* (pobočka Matice chorvátskej v Šibeniku), *Vitko, časopis pobočky Matice chorvátskej v Širokom Brijegu* (pobočka Matice chorvátskej v Širokom Brijegu), *Bibinje* (pobočka Matice chorvátskej v Zadare).

Strieborné listiny za svoje publikácie získali publikácie: *Búrkový kompas* (pobočka Matice chorvátskej v Boke Kotorskej), *Stalo sa raz v Daruvare* (pobočka Matice chorvátskej v Daruvare), *Lyrické referendum – „Aj verše dýchajú". Najobľúbenejšie básne chorvátskych básnikov podľa výberu čitateľov k 180. výročiu Matice chorvátskej* (pobočka Matice chorvátskej v Križevciach), *Pramiera lásky* (pobočka Matice chorvátskej v Pazine), *Gróf Janković* (pobočka Matice chorvátskej v Požege), *Spoločníci a okoloidúci. Cesty a stretnutia s chorvátskymi spisovateľmi pre deti a dospelých* (pobočka Matice chorvátskej v Skradine), *Prečo sv. Vavrinec plače – román pre deti a mládež* (pobočka Matice chorvátskej vo Virovitici), *Ročenka pre kultúru, umenie a sociálne otázky odboru Matice chorvátskej vo Vinkovci na rok 2021* (pobočka Matice chorvátskej vo Vinkovciach), *Materský kód v hrách Lady Kaštelanovej, Ivana Vidića a Mata Matišića* (pobočka Matice chorvátskej vo Vukovare), *Modlitebná kniha chorvátskych básnikov* (Florilegij) (pobočka Matice chorvátskej v Zaprešići).

DESAŤ TITULOV MATICE CHORVÁTSKEJ NA NAJVÄČŠOM SVETOVOM KNIŽNOM VEĽTRHU VO FRANKFURTE

Matica chorvátska, Chorvátsko
Z chorvátskeho jazyka preložila Dr. sc. Sandra Kralj Vukšić, PhD.

Od 19. do 23. októbra 2022 sa vo Frankfurte konal najväčší svetový knižný a vydavateľský veľtrh. V spoločnom národnom stánku Chorvátskej republiky bolo na Medzinárodnom knižnom veľtrhu vystavených desať titulov a tiež časopisy vydávané Maticou chorvátskou.

S finančnou podporou Ministerstva kultúry a médií a v organizácii Združenia vydavateľov a kníhkupectiev pri Chorvátskej obchodnej komore sa Chorvátsko predstavilo počas celého trvania veľtrhu. V spolupráci s najvýznamnejšími komerčnými aktérmi domácej literárnej scény – odbornými autorskými združeniami, vydavateľstvami a Ministerstvom kultúry a médií Chorvátskej republiky bolo vybraných desať kvalitných a ocenených literárnych diel a štyri hodnotné publicistické diela, ktoré boli špeciálne prezentované v chorvátskom stánku.

Knižné tituly Matice chorvátskej na knižnom veľtrhu vo Frankfurte.
Zdroj: Matica chorvátska

Účastníci prvého knižného festivalu Matice chorvátskej. Zdroj: Matica chorvátska

V MATICI CHORVÁTSKEJ BOL SLÁVNOSTNE OTVORENÝ PRVÝ KNIŽNÝ FESTIVAL

Matica chorvátska, Chorvátsko
Z chorvátskeho jazyka preložila Dr. sc. Sandra Kralj Vukšić, PhD.

V Matici chorvátskej sa od 15. do 18. septembra 2022 konal Prvý knižný festival pod heslom Matica dobrých kníh. Na otvorení sa zúčastnil predseda Matice chorvátskej Miro Gavran, literárny tajomník Matice chorvátskej a zároveň umelecký riaditeľ festivalu Božidar Petrač, pričom oficiálne festival otvoril štátny tajomník Ministerstva kultúry a médií Chorvátskej republiky Ivica Poljičak. Na otvorení bola predstavená publikácia Vybrané diela od Iva Brešana z vydavateľstva Matice chorvátskej, po čom nasledovala hudobná časť a vystúpenie mladej huslistky Noami Konforte.

Na festivale sa okrem Matice a jej pobočiek zúčastnili aj hostia – vydavateľstvá: Alfa, Spolok chorvátskych spisovateľov, Chorvátska univerzitná tlač, Verbum, Chorvátsky historický inštitút a Fakulta chorvátskych štúdií Univerzity v Záhrebe. Okrem 39 promoakcií počas štyroch festivalových dní sa uskutočnila aj výstava a štyri koncerty. Príležitostný program pripomenul aj 180 rokov od prvého vydania časopisu *Kolo* (1842 – 2022), najdlhšie vydávaného chorvátskeho časopisu pre literatúru, umenie a kultúru.

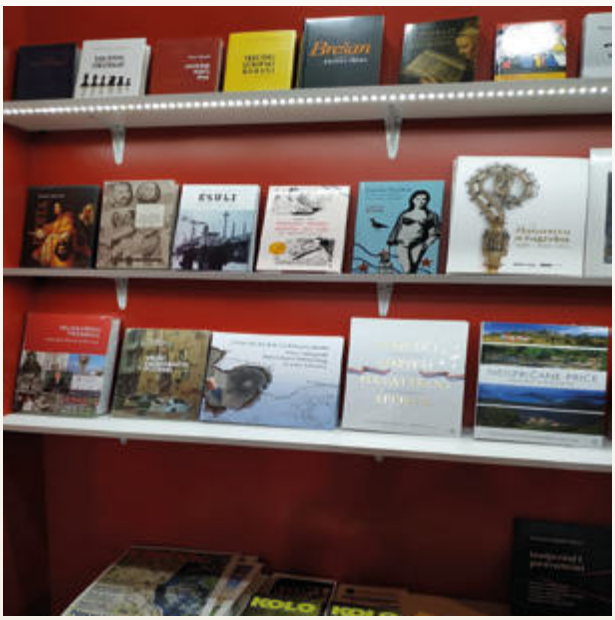

10. LET MATICE SLEZSKÉ, POBOČNÉHO SPOLKU V BYSTŘICI NAD OLŠÍ

Petr Majer, člen Matice slezské, pobočného spolku v Bystřici nad Olší, Česko

Členové Matice slezské v Bystřici nad Olší. Foto: Martin Benek

Přednáškou k Almanachu III. a členskou schůzí si členové Matice slezské, pobočného spolku v Bystřici nad Olší, připomněli v úterý 16. listopadu 2022 deset let svého trvání. V prosinci 2012 byla její činnost v obci obnovena na zakládající schůzi a od ledna 2013 zahájila svou práci. Její předsedkyně paní Anna Konderlová tehdy uvedla, že *„Organizaci jsme obnovili na popud některých místních lidí, kteří se mě ptali, jestli by nebylo dobré znovu oživit činnost Matice slezské, která usiluje o zachovávání národních a lidových tradic, ale třeba i o sbližování lidí ve Slezsku bez ohledu na národnost"*.

Za těch uplynulých deset let se Matice slezská v obci zapsala nejen do povědomí Bystřičanů, ale stala se nositelkou české státnosti. Svědčí o tom desítky a desítky uskutečněných akcí. Důraz byl položen na připomínky významných mezníků v historii naší země, od jejího vzniku do současnosti.

Od roku 2013 se Matice slezská v obci spolupodílí na organizaci legionářského marše společně s Československou obcí legionářskou na vrchu Polední apod. Nezastupitelné místo má přednášková činnost, lze uvést přednášku pro českou i polskou školu a veřejnost v roce 2019 v kinosále k 80. výročí přepadení Polska 1. září 1939 a vzniku 2. světové války. Se zájmem byla přijata přednáška o zajištění bezpečí ve spolupráci s policií České republiky apod. V publikační činnosti to bylo především vydání publikace *Historie a současnost Matice slezské v Bystřici*, vydávání almanachů za podpory obce Bystřice k významným výročím atd. Nelze opomenout přípravu občerstvení na akce, ale také smažení vaječiny v loňském roce. Matice slezská se účastní společenského života v obci, např. Dne Bystřice.

Členská schůze zvolila nové vedení. Důležitým úkolem pro další období zůstává rozšiřování členské základny a spolupráce se školami.

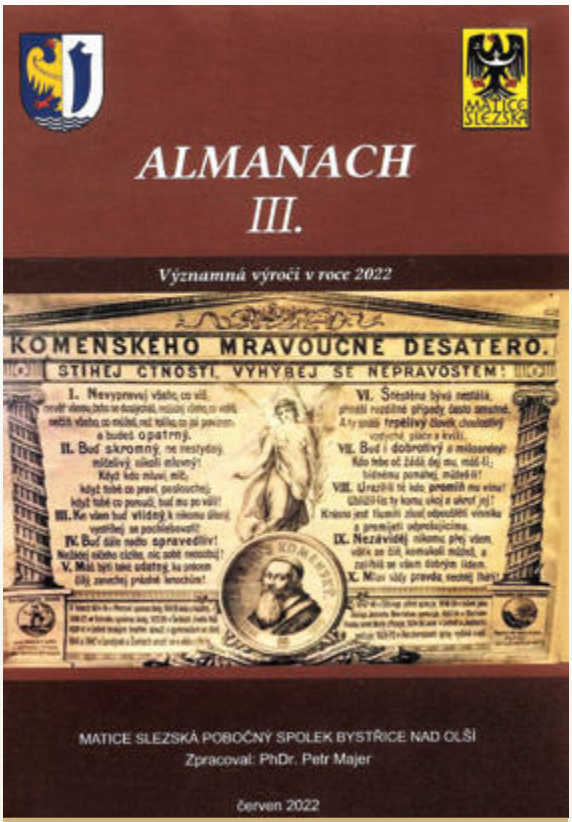

Obálka nového Almanachu III. z roku 2022. Zdroj: Matice slezská

Na slávnostnom zasadnutí sa zúčastnili početní hostia. Zdroj: Galéria Matice srbskej

175 ROKOV GALÉRIE MATICE SRBSKEJ

Jasmina Pániková, redaktorka periodika *Hlas ľudu*, Srbsko

Slávnostné zasadnutie pri príležitosti Dňa Galérie Matice srbskej a pripomenutia si 175 rokov od svojho založenia sa konalo 14. októbra 2022.

Prítomným sa prihovorili Tijana Palkovljevićová-Bugarská, správkyňa galérie, Dragan Stanić, predseda Matice srbskej, ako aj Maja Gojkovićová, podpredsedníčka vlády Srbska a ministerka kultúry a informovania.

Podľa slov správkyne Galérie Matice srbskej v jubilejnom roku prichystali program, ktorý je *„spojením tradície a inovácie, poukazujúc na tie najsvetlejšie body doterajšej práce a znázorňujúc motto, ktorým sa riadili za posledné roky – rešpektujúc tradíciu vytvárame tradíciu“.*

Ako ďalej uviedla, za posledných 25 rokov sa im podarilo zmodernizovať budovu a zlepšiť tak podmienky na uskladnenie a vystavenie umeleckých diel, umelecký fond obohatili o 3 330 významných diel srbského umenia, zrealizovali 306 výstav a vydali 224 publikácií. *„Dnes sme inštitúciou, na ktorú je vďaka obetavej práci generácií odborníkov náš národ hrdý,“* uzavrela Palkovljevićová-Bugarská.

Predseda Matice srbskej Dragan Stanić pripomenul históriu tejto prvej vzdelávacej a vedeckej inštitúcie Srbov. *„Táto inštitúcia je dnes nielen lídrom v srbskej muzeálnej a galerijnej činnosti, ale aj na medzinárodnom pláne sa stala veľmi úctyhodnou,“* zdôraznil.

Slávnosť svojou prítomnosťou poctila aj ministerka Maja Gojkovićová. *„Toto je múzeum, ktoré starostlivo stráži vzácne kultúrne dedičstvo a usilovne sa ho snaží odovzdať súčasným a budúcim generáciám. Viac ako dynamický múzejný život vytvára dojem, že umelecké diela tu žijú svoj nový život, približujú úctyhodnú minulosť k súčasnosti a vytvárajú podmienky pre lepší zajtrajšok,“* povedala ministerka Gojkovićová.

Tijana Palkovljevićová-Bugarská, správkyňa Galérie Matice srbskej. Zdroj: Galéria Matice srbskej

2023 – ROK MATICE SLOVENSKEJ

V roku 2023 si pripomenieme 160 rokov Matice slovenskej

Matica slovenská, Slovensko

Logo Roku Matice slovenskej. Zdroj: Matica slovenská

Matica slovenská ako historicky prvá celonárodná kultúrna ustanovizeň Slovákov bola založená 4. augusta 1863 v Turčianskom Svätom Martine, kde sa za týmto ušľachtilým účelom zišla naša kultúrnopolitická, náboženská a umelecká reprezentácia. Konštituovanie Matice slovenskej determinovali tri rozhodujúce faktory. Prvý národno-obranný faktor spočíval v súvekom vznikaní matíc v procesoch národných obrodení v 19. storočí v kultúrnom prostredí ujarmených slovanských národov v habsburskej monarchii. Druhý emancipačný rozmer spolu s fenoménom slovanských matíc úzko súvisel s cyrilo-metodskou tradíciou, kultom vzdelanosti a písomníctva, čo sa odrazilo aj v slovenských kultúrno-cirkevných dejinách, keď na rok 1863 pripadli miléniové slávnosti príchodu solúnskych bratov sv. Cyrila a sv. Metoda, apoštolov slovanstva, na naše územie. Tretí vnútorne syntetizujúci faktor tvorilo slovenské zjednocovacie hnutie evanjelického tábora štúrovcov a katolíckej časti národne uvedomelej inteligencie, ktoré začali spolupracovať v kultúrnopolitickej, jazykovej a ľudovýchovnej oblasti, pričom medzi základné integračné prvky patrilo prijatie spisovnej slovenčiny na štúrovskej báze, založenie nadkonfesionálneho spolku Tatrín roku 1844, ale predovšetkým kultúrnopolitický program Memoranda národa slovenského roku 1861 s požiadavkou vzniku kultúrnych a vzdelávacích inštitúcií národného charakteru. Tieto tri faktory sa pozitívne naplnili a završili v auguste 1863 konštituovaním Matice slovenskej so sídlom v Turčianskom Svätom Martine. Matica slovenská sa tak stala najstarším a vzápätí i na dlhé časy najvýznamnejším aj najznámejším národno-kultúrnym podnikom slovenského národa. Od svojho založenia sa neraz zakladateľským spôsobom sústreďovala na literárnu, vedeckú, vydavateľskú, múzejnú, knižnično-archívnu, osvetovú a umeleckú činnosť doma na Slovensku a neskôr i medzi krajanmi vo svete. Na dlhej stošesťdesiatročnej ceste sa v týchto oblastiach výrazne podieľala na formovaní Slovákov ako samostatného národa a rozvoji jeho svojbytnej národnej kultúry v uhorskom i česko-slovenskom období slovenských dejín až po vznik samostatnej Slovenskej republiky 1. januára 1993, keď sa stal 4. august oficiálne na štátnej úrovni Pamätným dňom Matice slovenskej.

Matica slovenská vyhlasuje letopočet 2023 za Rok Matice slovenskej pri príležitosti stošesťdesiateho výročia svojho založenia. V tejto súvislosti zameria budúcoročný program aj všetky aktivity na propagovanie a aktualizáciu matičnej minulosti i prítomnosti, ale aj na poznanie a pripomenutie si početných osobností spätých s kultúrnou misiou a dejinami Matice slovenskej. Stošesťdesiatročná matičná misia a daná historická rola jej rigorózne stanovuje napĺňať aj v súčasnej hektickej dobe svoje historické poslanie pri šírení slovenského povedomia, vlastenectva, kultúry a vzdelanosti.

MATICA SLOVENSKÁ V RIJEKE

Miloslav Strehársky, Matica slovenská v Rijeke, Chorvátsko

Znak Matice slovenskej v Rijeke

Matica slovenská (MS) v Rijeke bola založená 3. decembra 1994 ako dobrovoľný spolok občanov slovenskej národnosti, ktorí mali chorvátske občianstvo a mali radi Slovákov a Slovensko. Podnet na založenie združenia Slovákov dala rodáčka z východného Slovenska Eva Dobrotová, ktorá zlúčila Slovákov žijúcich v Rijeke, v čom ju podporil jej manžel Mile. Bola to v poradí 8. Matica slovenská v Chorvátsku. Teraz ich je už v Chorvátsku pätnásť a sú združené vo Zväze Slovákov so sídlom v Našiciach. Matica slovenská v Rijeke je vzhľadom na počet členov jednou z najmenších a najvzdialenejších od Našíc, ale zároveň je aj jedinou prímorskou Maticou.

Pri zakladaní nám vyšli v ústrety aj inštitúcie mesta Rijeka, Primorsko-gorskokotarskej župy, prístav Rijeka, podnik Rade Končar, ktorí nám aj finančne pomohli, spolu s pobočkami Matice slovenskej zo Slavónska, ktoré nás tiež podporili. Od založenia Matica slovenská v Rijeke viackrát menila svoje sídlo. Dnešné sídlo sa nachádza v Slovenskom dome, novej budove Matice slovenskej v Rijeke, kúpenej z prostriedkov Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí, ktorá jej bola slávnostne odovzdaná 27. júla 2021.

Prvou predsedníčkou MS do roku 1999 bola Marta Uremovićová, rodom z Pezinka. Po nej túto povinnosť plnili Miroslava Gržinićová, rodom z Považskej Bystrice, Slavko Pavlović z Rijeky, Margita Rekićová-Grolmusová, rodom z Prievidze. Terajšou predsedníčkou je Miroslava Gržinićová a podpredsedníčkou Margita Rekićová-Grolmusová.

Cieľom Matice slovenskej v Rijeke je zachovať slovenskú identitu, jazyk, kultúrne bohatstvo, zvyky, rozvíjať spoluprácu so Slovenskom, organizovať rôzne vystúpenia, slávnosti, ale aj odborné prednášky. V rámci Matice pôsobia folklórna, spevácka, detská, literárna, hudobná, výtvarná, keramická, divadelná, tradičná gastro a foto-video skupina. Matica slovenská v Rijeke organizuje výstavy, video projekcie o krásach Slovenska, promócie kníh, pripomína si štátne sviatky a výročia slovenských velikánov. Tradične už od roku 2000 organizuje Dni slovenskej kultúry, na ktorých prezentuje Slovensko prostredníctvom slovenských umelcov a remeselníkov, ale aj gastronomickej ponuky slovenských jedál a výrobkov. MS v Rijeke bola aj organizátorom významných zväzových prehliadok.

Folklórna a spevácka skupina Slovenka predstavuje Maticu slovenskú z Rijeky na prehliadkach Zväzu Slovákov, ako aj na mestských a krajských prehliadkach. So svojím programom sa predstavili na viacerých festivaloch na Slovensku, ale aj v Taliansku, Francúzsku, Maďarsku, Srbsku, Českej republike a inde. Najdlhšiu spoluprácu má súbor Slovenka s folklórnym súborom Bystričan, ale aj s ďalšími spolkami na

Slovensku, ako sú napr. Košovan a Oravan. V roku 2014 sa Matica slovenská z Rijeky zúčastnila na Krajanskom dvore v Detve.

Matica slovenská v Rijeke organizuje a zúčastňuje sa na šachových turnajoch, seminároch a rôznych tematických konferenciách. Jej členovia si pripomínajú vysťahovaných Slovákov vkladaním venca na hladinu mora, odhalili pamätnú tabuľu Svetozárovi Hurbanovi-Vajanskému vo Volosku. Matica vydala aj niekoľko básní, zbierku Babkine recepty a pomohla pri vydaní knihy Drotárova cesta. Pri príležitosti 20. výročia MS v Rijeke vydala monografiu Slováci v Primorsko-gorskokotarskej župe. Gastronomická sekcia je zvlášť aktívna počas podujatí Dni slovenskej kultúry, Porto Etno festiválu a na Krajanskom dvore v Detve. V decembri 2019 sa uskutočnila slávnostná akadémia pri príležitosti 25. výročia založenia MS v Rijeke. Na festivále Dedovizeň v Slovenskom Novom Meste sa zúčastnila už dvakrát (2010 a 2019). Tento rok sa po prvýkrat zúčastnila na Dni zahraničných Slovákov so speváckou a folklórnou skupinou Slovenka a už po štvrtýkrát na Krajanskom dvore v Detve s gastronomickou a folklórnou skupinou. Od roku 2016 každoročne v októbri organizuje Deň úcty k starším členom 65+. V decembri 2021 sa uskutočnilo slávnostné otvorenie zrekonštruovaných priestorov nového sídla MS v Rijeke – Slovenského domu, kúpeného z prostriedkov Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí Slovenskej republiky.

Členovia Matice slovenskej na slávnostnej akadémii v roku 2019. Foto: Miloslav Strehársky

Folklórna skupina Slovenka Matice slovenskej v Rijeke, 2018. Foto: Miloslav Strehársky

PADINA, DEDINA HLBOKÝCH STUDNÍ A MLETEJ VODY

Daniela Ďurašová, Združenie pre vzdelávanie a regionálny rozvoj, Srbsko

Významná historická pamiatka Šajbenova studňa, ktorá sa nachádza v strede dediny. Foto: Martin Markuš

Dedina bez dejín je ako strom bez koreňov, ten náš padinský je veľmi košatý, koreňmi rodín poprepletaný po celom svete. Najsilnejšia časť koreňa siaha až do Zvolenskej stolice, odkiaľ pred 216 rokmi prišlo okolo osemdesiat rodín, ktoré začali osídľovať Padinu. Slováci do Padiny prichádzali v dvoch vlnách. Prvá vlna bola v roku 1806 pri založení a druhá v roku 1808. V každej skupine prišlo osemdesiat rodín. Boli to rodiny z Novohradskej, Peštianskej a Gemerskej stolice. Menší počet rodín pochádzal len z Liptovskej a Nitrianskej stolice. Život prvých slovenských rodín nebol ľahký. Slovenské rodiny museli bojovať s nedostatkom vody a piesočnými vetrami, ktoré sú tu časté, lebo sa tu nachádza Deliblatská piesočina. Jedna studňa nestačila ani na pitnú vodu, a preto sa po vodu chodilo do Kovačice na koňoch s vozom, na ktorom bol veľký sud. Padinčania si vodu vážili a vedeli ňou šetriť. Keď v roku 1814 ešte stále neboli postavené nové studne, Padinčania sa rozhodli odísť. Ale veliteľstvo Vojenskej hranice im to nedovolilo. Vďaka prosbe farára Jána Stehlu dostala Padina v roku 1817 až päť studní.

Prví Slováci sa vydali za lepším životom do neznáma pešo, na vozoch, so skromným majetkom. Ich cesta trvala niekoľko mesiacov. Priniesli si so sebou Bibliu, vieru, Tranoscius, lásku k slovenskému slovu písmom aj ústnym podaním. Po príchode sa ako prvé začal stavať kostol a slovenská škola. Deti sa hneď začali učiť v slovenskom jazyku. Vplyv cirkvi na rozvoj duchovného dedičstva je nevyčísliteľný a trvá to aj v súčasnosti. Padina má bohaté dejiny, ktoré si pripomenieme v ďalších článkoch. Dnes ju chceme predstaviť súčasným životom Slovákov. Dedina dostala prívlastok najväčšia slovenská dedina vo svete mimo Slovenska. Má 5 600 obyvateľov a z toho je 98 % Slovákov. Pri návšteve dediny máte pocit, že ste na Slovensku. Všade počujete ľubozvučnú slovenčinu. Ale kde na Slovensku počujete slovíčka ako ľaľa, fíha? Zachovanie archaickej slovenčiny z čias štúrovcov cítiť na každom kroku. Pri návšteve delegácie zo slovenskej obce Hlboké (kde sa kodifikoval slovenský jazyk v roku 1843) starosta Miloš Čobrda bol veľmi prekvapený, ako sa zachoval slovenský jazyk medzi Slovákmi do dnešného dňa a podporil našu snahu o jej zachovanie. Krásna, zvučná, výslovnosťou mäkká rodná reč. V rámci projektu Letná škola Ľudovíta Štúra naše deti navštívili Hlboké, neformálnym vzdelávaním sa dozvedeli o histórii štúrovcov. Pozreli si tiež faru, kde sa kodifikoval jazyk. Tiež sme sa zúčastnili na oslavách 200. výročia narodenia Ľudovíta Štúra. Obohatili sme program padinskými krojmi, programom a insitnými maliarmi. Každým projektom sa snažíme priblížiť sa s našou domovinou slovom aj duchom. Padina má veľa organizácií, ktoré svojou činnosťou prispievajú k jej rozvoju. V dedine máme najväčšiu evanjelickú cirkev, ale aj iné kresťanské spoločenstvá. Pomáhame si navzájom.

Dnes máme na Základnej škole M. Tita v Padine 400 žiakov, ktorí sa učia v 2-zmennej prevádzke po slovensky. Riaditeľka Mária Galasová so svojím kolektívom žiakov a učiteľov dosahujú skvelé výsledky aj vo voľnočasových aktivitách. Na škole aktívne funguje Slovenský kultúrno-umelecký spolok Slnečnica (ďalej len Slnečnica), ktorú

založila naša organizácia Združenie pre vzdelávanie a regionálny rozvoj a finančne založeniu pomohla Národnostná rada slovenskej národnostnej menšiny. Vedúcou spolku je učiteľka Anka Halajová. V tomto roku na festivale Tancuj, tancuj v Hložanoch získal špeciálnu cenu za umelecký výkon a ich odmenou bude vystúpenie na Folklórnych slávnostiach v Detve. Spolok má 120 členov, deťom sa venujú od siedmich rokov, členmi sú aj staršie deti, mládež a aj rodičia detí.

Deti od 7 do 10 rokov dostali 2. cenu odbornej poroty na detskom folklórnom festivale Zlatá brána v Kysáči. Detský orchestrík vedie Vladimír Halaj, deti vystupujú aj na rôznych podujatiach v okolitých dedinách. Zahrali si aj so skupinou Kandráčovci, ktorá navštívila Padinu v máji. Máme aj Slovenský kultúrno-umelecký spolok Hlas nádeje, ktorý založili mladí študenti s cieľom zachovať tradície. V dedine máme Etno dom, ktorý patrí evanjelickej cirkvi augsburského vyznania v Padine, a Slovenské etno múzeum – Petráš. Zuzana Kotvášová sa venuje zachovaniu krojov, ktorých má v zbierke viac ako sto. V Padine žije veľa tvorivých ľudí. Evka Mikulášová vyrába bábiky zo šúpolia a jej šikovnosť prechádza v rodine z generácie na generáciu. Mladá generácia si chráni svoju históriu ako symbol vďaky a úcty k svojim predkom. Pri slávnostných príležitostiach, ako je svadba, krstiny či iné slávnostné príležitosti, sa oblečie do kroja celá rodina. Padina je známa aj insitnými maliarmi či športovcami. Získavame finančné prostriedky hlavne z Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí a spolupracujeme s krajinami V4. Aby sme predstavili dedinu so všetkým, čo máme, pozývame vás na návštevu, radi vás privítame, ukážeme a vysvetlíme, čo znamená dedina hlbokých studní a mletej vody.

Rodina Megová – Božka, Mihael, Natali a Melani.
Zdroj: archív rodiny Megovej

Padinčania postavili evanjelický kostol, ktorý vysvätili roku 1841. V tom období postavili aj novú faru (1844 – 1845) a novú poschodovú budovu školy (1846). V popredí autorka príspevku. Foto: Martin Markuš

ROZHOVOR S PREDSEDNÍČKOU MATICE LUŽICKOSRBSKEJ ANJOU POHONČOWOU

Zhovárala sa Zuzana Pavelcová, riaditeľka Krajanského múzea Matice slovenskej, Slovensko

„Hlavní práci vykonáváme ve svém volném čase."

„Vyrostla jsem ve Wětošowě (v Dolní Lužici). Ve škole jsem se naučila dolnolužickou srbštinu, nejdříve ve svém rodném městě, později na Lužickosrbské vyšší škole Marjana Domaškojc v Chotěbuzi. Po studiu sorabistiky a rusistiky na univerzitě v Lipsku jsem se stala doktorandkou na Lužickosrbském institutě; svou doktorskou práci na téma Vliv hornolužickosrbského lexika na dolnolužickosrbský spisovný jazyk jsem obhájila na Technické univerzitě v Drážďanech (monografie vyšla roku 2002 v němčině). Od roku 1999 pracuji jako vědecká pracovní síla v oddělení jazykozpytu Lužickosrbského institutu v Budyšíně. Do Matice lužickosrbské jsem vstoupila po dokončení studia roku 1994; od roku 1998 do roku 2001 jsem vedla sekci lužickosrbský jazyk, od roku 2008 jsem členkou předsednictva Matice. Na podzim roku 2020 mě zvolilo hlavní shromáždění Matice lužickosrbské za svou předsedkyni," – píše o sebe Anja Pohončowa, predsedníčka Matice lužiskosrbskej.

Anja Pohončowa. Zdroj: Matica lužickosrbská

V minulom roku ste sa stali prvou ženou na poste predsedníčky v histórii 175-ročnej Matice lužickosrbskej, k čomu vám úprimne gratulujeme a prajeme veľa pracovných úspechov a síl. S akými plánmi pre rozvoj Matice lužickosrbskej ste na túto funkciu kandidovali? Čo plánujete udržať, rozvinúť a aké sú vaše nové vízie?

Je pro mě důležité, abychom dosavadní činnost předsednictva vedli dále a ještě ji posílili. Funkci předsedkyně jsem však převzala během korony, což znamenalo také dodržovat předepsaná omezení. Nyní doufáme, že práce sekcí a spolku se zase vrátí do normálu. Momentálně máme pocit, že zájem o dobrovolné angažmá celkově ustoupilo. Proto se musíme v budoucnu soustředit na nové formy svého působení.

Čitatelia Slovanského obzoru sa postupne dozvedajú, ako sú konštituované a ako fungujú. V úvode by bolo potrebné vysvetliť, aké sú historické vzťahy medzi Maticou hornolužickosrbskou a dolnolužickosrbskou. Fungujú spoločne alebo každá z nich napĺňa svoj program? S čím sa dnes Matica lužickosrbská borí a, naopak, v čom je úspešná?

Matice lužickosrbská byla založena roku 1847, v pozdějších letech začaly fungovat různé odbory: r. 1853 odbor jazykozpytu (tehdy nejdůležitější), r. 1857 přírodovědný a r. 1858 beletristický. Vlastní oddělení dolnolužické srbštiny se vytvořilo teprve roku 1880. Oddělení dolnolužické srbštiny Maśica Serbska působí v Dolní Lužici, má své vlastní předsednictvo a vlastní hlavní shromáždění. Předseda dolnolužickosrbské Matice je také členem předsednictva Matice lužickosrbské, takže je kdykoliv možný osobní kontakt.

Loni na podzim jsme převzali jako Matice lužickosrbská zodpovědnost za projekt Lužickosrbský médiový balíček pro komunální a okresní knihovny v lužickosrbské sídelní oblasti v Braniborsku, který se vztahoval pouze na Dolní Lužici. Projekt financovalo ministerstvo školství v Braniborsku. Předání médiového balíčku jsem se zúčastnila já jako předsedkyně celé Matice lužickosrbské a také předseda dolnolužickosrbského oddělení Matice Dr. Pětš Šurman.

Predsedáte Matici hornolužickosrbskej. Ako táto Matica funguje dnes? Ako je legislatívne ukotvená, ako je financovaná a koľkými zamestnancami je zastrešená?

Náš spolek má právnickou formu zapsaného spolku a pracuje pouze na dobrovolné bázi. Dostaneme jako členský spolek Domowiny trochu administrativní pomoci ze strany úřadu Domowiny. Ale hlavní práci vykonáváme ve svém volném čase. Financujeme se ze členských příspěvků; pro výjimečné akce můžeme zažádat o finanční podporu Nadaci pro lužickosrbský lid. V současné době máme 106 členů, mezi nimi je 15 zahraničních členů (z Polska, Česka, Finska, Itálie a Japonska).

Ako fungujú jej jednotlivé oddelenia? Má Matica svoje členstvo a vydavateľstvo?

Činnost Matice lužickosrbské po roce 1991 probíhá hlavně v sekcích a také v oddělení dolnolužické srbštiny. Matice lužickosrbská tvoří střechu pro sekce (literatura a umění, nauka o lidové kultuře a muzejnictví, hudba) a dolnolužickosrbské oddělení. K Matici lužickosrbské patří dále pomníková komise, Dolnolužickosrbská a Hornolužickosrbská jazyková komise. Předsednictvo povolá do těchto grémií odpovědné

Komunitná knižnica v Kolkwitzi (po srbsky Gołkojce) bola tiež vďačná za balík lužickosrbských médií. Zdroj: Matica lužickosrbská

odborníky. Sekce, oddělení, komise a dolnolužickosrbská Matice pracují samostatně a na hlavním shromáždění informují o výsledcích.

Čo máte aktuálne v Matici lužickosrbskej?

Na začátku roku uspořádalo předsednictvo Matice lužickosrbské veřejnou diskusi o lužickosrbské hymně. Konkrétně se jedná o otázku, zda by se neměl text druhé slohy trochu změnit, aby se tam nezpívalo jen o „mužích". V současné době zpíváme „Oh, aby z tvého/ klína vyšli muži,/ kteří si zaslouží věčnou vzpomínku". Předsednictvo předložilo možnou variantu a navrhuje, zda by nebylo možné paralelně zpívat současnou a novou verzi – to se do jisté míry praktikuje, když zpívají hymnu společně Lužičtí Srbové z Horní a Dolní Lužice.

V dolnolužické srbštině už nyní zpívají někteří místo „muži" „lidé" („Och, gab muže/luźe stanuli,/ za swój narod žełali,/gódne nimjer wobspomnjeśa."). Všechny informace a dokumentaci k této diskuzi najdete na naší webové straně https://www.domowina.de/hsb/clonstwo/sobustawske-zupy-a-towarstwa/macica-serbska-zt/translate-to-hsb-sorbische-hymne.

Letošní rok je v Lužici jubilním rokem Handrija Zejlera a Korly Augusta Kocora. Matice pro tuto příležitost připravuje na podzim sympozium.

Největší projekt však bude konference 25. – 26. listopadu v Budyšíně u příležitosti 175. výročí založení Matice lužickosrbské, kterou připravujeme společně s Lužickosrbským institutem. Přihlásilo se 17 referentů s 16 příspěvky. Tématem konference je působení Matice po roce 1991.

Slávnostné podujatie 175. výročia založenia Matice lužickosrbskej. Na slávnosti vystúpili bývalí a súčasní predsedovia s krátkymi príhovormi; zľava: Ján Malink (predseda 2008 – 2016), Dr. Anja Pohončowa (predsedníčka od roku 2020), Jurij Łušćanski (predseda 2016 – 2020) a Dr. Pětš Šurman (od roku 2006 predseda dolnolužického departementu Maśica Serbska). Zdroj: Matica lužickosrbská

Matica slovenská v minulom roku uviedla do života informačného spravodajcu pre slovanské matice – Slovanský obzor. Aktuálne vychádza jeho štvrté číslo, do ktorého ste nám poskytli rozhovor. Informácie o Matici lužickosrbskej sme prinášali aj v jeho pilotnom ročníku. Ako hodnotíte túto iniciatívu Matice slovenskej? Je takéto periodikum potrebné?

Já takovou iniciativu velmi vítám. Vzájemná komunikace o působení, struktuře a činnosti různých slovanských matic je velmi důležitá. Všude zažíváme změnu generací, proto by se měly navázat nové kontakty a již existující posílit.

SPOMÍNAME NA UČITEĽA JÁNA MICHALKA (12. 9. 1907 – 20. 2. 1982)

K 115. výročiu narodenia a 40. výročiu úmrtia

Katarína Koňariková, Spolok Slovákov z Bulharska

Ján Michalko s manželkou a deťmi. Zdroj: súkromná kronika Jána Michalka

O Slovákoch v Bulharsku

Slováci z Bulharska – Gornej Mitropolije, Mrtvice (neskôr Podem), Brašljanice a Vojvodova – sú neoddeliteľnou súčasťou Slovákov z Dolnej zeme. Vybudovali si kultúrno-spoločenský život, ktorý sa opieral najmä o evanjelickú cirkev – príchodom prvého farára Adama Vereša v roku 1906, a o školstvo – príchod prvej učiteľky Márie Matějovskej v roku 1923. Dovtedy túto úlohu vykonávali ľudoví kazatelia spomedzi krajanov. V našom príspevku sa budeme venovať učiteľovi Jánovi Michalkovi, ktorý pôsobil v Gornej Mitropoliji v rokoch 1930 až 1932 a Brašljanici v rokoch 1932 až 1940. O živote a diele učiteľa Jána Michalka boli pri príležitosti vydania jeho zbierky piesní *Ej, Bugári, Bugári* (Sofia, 2008) napísané dva obsažné a hodnotiace biografické portréty Kataríny Sedlákovej a Jána Botíka, z ktorých sme tiež čerpali pri písaní týchto riadkov. Vďaka porozumeniu detí učiteľa Jána Michalka, dcéry Dariny a syna Ľudovíta, pre zachovanie hodnoty diela nasledujúcim generáciám máme možnosť zoznámiť sa s autobiografickým svedectvom učiteľa Michalka a vďaka ústretovosti jeho vnuka Ing. Ivana Švehlu aj s jeho osobným životom.

Osobnosť Jána Michalka

„Dejiny nás učia žiť, my sa učme dejinám." Týmto mottom začína písať svoju rodinnú kroniku Ján Michalko, učiteľ pôsobiaci medzi našimi krajanmi v Bulharsku. Ako v Ročenke Spolku Slovákov z Bulharska z roku 1992 píše profesor Ján Botík – zavítal medzi našich rodákov mladý, nadšený a ako sa neskôr ukázalo, aj talentovaný a neobyčajne pracovitý muž. Bol nielen zodpovedným a medzi žiakmi obľúbeným učiteľom, ale aj dobrým osvetovým pracovníkom. Okrem činorodej učiteľskej, kultúrno-osvetovej a telovýchovnej práce vykonal pre Slovákov v Bulharsku ešte čosi navyše – stal sa ich historikom. Napísal o nich knihu, ktorá je jednou z najvydarenejších monografií o slovenských vysťahovalcoch. V priebehu necelých piatich rokov zhromaždil o bulharských Slovákoch širokú škálu demograficko-štatistických, historických, etnografických, folkloristických a dialektologických informácií, na základe ktorých sa mu podarilo vytvoriť verný obraz o najrozličnejších stránkach vysťahovaleckých osudov, ako aj o hospodárskom, spoločenskom, kultúrnom a duchovnom živote Slovákov v Bulharsku. V nasledujúcich riadkoch vám priblížime život Jána Michalka prostredníctvom jeho vlastných slov, ktoré zanechal vo svojich pamätiach.

Z rodinnej kroniky

Ján Michalko pochádzal z chudobnej rodiny. Otec Ondrej Michalko sa narodil 7. septembra 1872 v Mengusovciach a ako 24-ročný sa oženil s Annou Rattajovou, narodenou 21. februára 1876 v Mengusovciach. Obaja boli evanjelického vierovyznania, ale v roku 1914 sa mama Anna stala baptistkou a o rok neskôr aj otec Ondrej. Spolu mali osem detí, avšak posledné ôsme sa narodilo mŕtve. Ján Michalko bol piatym dieťaťom. Narodil sa 12. septembra 1907 v Mengusovciach. Mal štyri sestry – Máriu (14. augusta 1898), Zuzanu (22. júla 1900), Annu (6. februára 1904), Helenu (1. februára 1910) a dvoch bratov, Ondreja (3. mája 1902) a Pavla (19. apríla 1915).

Ako šesťročný začal chodiť do školy v Mengusovciach k učiteľovi Štefanovi Bialekovi. Ján sa učil dobre, zato však, ako podľa vlastnej pamäti hovorí, bol prvotriedny galgan. Vo veku asi 6-7 rokov ochorel na týfus a hneď nato sa mu objavili na tvári pehy, ktoré mu boli verné do konca života. Keď otec v roku 1914 vzal ako prácu pasenie volov, chodil s ním aj malý Ján po horách s dobytkom, častokrát aj počas školy. Muž sestry Zuzky Ján Gallo Pafkov trval na tom, aby Ján išiel študovať na gymnázium do Liptovského Svätého

Mikuláša, kam aj s matkou Annou 1. septembra 1918 odcestoval. Keďže onedlho vznikla Československá republika, prvú triedu už skončil ako slovenskú, nie maďarskú.

Štyri triedy gymnázia vychodil v Liptovskom Sv. Mikuláši, z ktorého v roku 1922/1923 prešiel na *Evanjelický učiteľský ústav v Prešove*, hoci sa túžil stať lekárom. Po jeho zlúčení so *Štátnym dievčenským učiteľským ústavom* prešiel na *Masarykov I. československý učiteľský ústav v Modre*, kde si učiteľské remeslo osvojil viac ako v Prešove. Vďačí za to najmä riaditeľovi ústavu Ferdinandovi Píseckému a Antonínovi Zemanovi. Antonín Zeman mu bol ochotný pomáhať aj pri štúdiu na univerzite a v liste mu píše, že ho bude aj finančne podporovať. Finančný dar však Ján Michalko neprijal.

Výbor odbočky Československého národného domu v Brašľanici, 1935. Zdroj: súkromná kronika Jána Michalka

Začiatky učiteľovania

Prvé učiteľské miesto získal v roku 1926 v Čope, neskôr v Turej Lúke, okres Myjava. V štátnej ľudovej škole tam pôsobil len od 1. apríla 1929 do 31. októbra 1929 a na vlastnú žiadosť odišiel do Rožňavy. Tam učil v štátnej ľudovej škole od 1. novembra 1929 do 8. septembra 1930 a potom si podal žiadosť ísť učiť do cudziny na menšinové školy. Na základe tejto žiadosti sa presťahoval do Gornej Mitropolije v Bulharsku, kde na slovenskej ľudovej škole pôsobil od roku 1930 do roku 1940. V Gornej Mitropoliji sa stretol s učiteľkou bulharského jazyka Teodorou Cankovou, do ktorej sa hneď v prvom roku zaľúbil a 9. mája 1931 si ju vyžiadal od rodičov za manželku. Dňa 28. júna 1931 oslávili svadbu v evanjelicko-metodistickom kostole v Plevne. Spolu mali dve deti – syna Ľudovíta, narodeného 23. augusta 1932, a dcéru Darinku, narodenú 14. augusta 1936.

Ako píše vo svojich pamätiach, začiatky učiteľovania v Gornej Mitropoliji neboli ľahké pre zlé podmienky na vyučovanie. Keďže Slováci z Bulharska patria medzi najjužnejšiu vetvu dolnozemských Slovákov, a teda aj najmladšiu, učitelia, ktorí prichádzali medzi krajanov, museli vybudovať nielen školské budovy, ale aj vytvoriť podmienky pre výučbu, zaobstarať potrebný učebný materiál a školské pomôcky. Ján Michalko sa stretol s nepriateľstvom zo strany niektorých Slovákov – správcom slovenskej školy Aloisom Naňákom a farárom Jánom Galátom. Pre tieto dôvody bol v školskom roku 1931/32 preložený z Gornej Mitropolije do Brašľanice, kam sa odsťahoval 15. septembra. Takto odlúčený od ženy a syna žil niekoľko rokov u Petrákov, kým sa v Brašľanici v roku 1937 nedostavala slovenská škola s bytom pre učiteľa, kam sa už mohol aj so svojou rodinou presťahovať.

Medzi našimi krajanmi

Okrem činorodej učiteľskej práce zastával Ján Michalko aj funkciu ľudového kazateľa. Ovládal dobre hru na organe a na husliach. Prvú kazateľskú skúsenosť mal na Vianoce v roku 1932, ktoré slávil s manželkou Teodorou v Bulharsku. V tom roku, 19. decembra, tragicky zahynul v cukrovare Juraj Kováč, ktorý v slovenskom kostole v Gornej Mitropoliji odbavoval služby Božie ako ľudový kazateľ, keď farár odišiel do fílie v Mrtvici a Brašľanici. Farár Ján Galát preto požiadal Michalka, aby ho na Druhý sviatok vianočný zastúpil. Svojou úprimnou kázňou si získal Slovákov, ktorým sa páčilo, ako služby Božie odbavoval a tým si ich naklonil na svoju stranu. Dokázal nadchnúť mladých i starších, vďaka čomu organizoval ochotnícke divadelné predstavenia, spevácke krúžky a vystúpenia, čitateľské krúžky, sokolské cvičenia, školské aj spolkové výbory. Počas svojho pôsobenia v Bulharsku pracoval na rozsiahlej publikácii pod názvom *Naši v Bulharsku*, v ktorej dopodrobna opísal päťdesiat rokov života, práce, piesní a zvykov Slovákov v troch dedinách – Gornej Mitropoliji, Podeme a Brašľanici a okrajovo aj vo Vojvodove, kde žili najmä Česi. Nezabudol pritom ani na Slovákov, ktorí sa vybrali do iných miest v Bulharsku a sám ich navštívil. Tak sa napríklad 1. mája dostal medzi Slovákov v Pišurke v Lomsku. Knihu *Naši v Bulharsku* dokončil v júli 1936 ako svoju prvú vlastnú knižku. V rokoch 1932 až 1936 zbieral Ján Michalko medzi krajanmi slovenské ľudové piesne, ktoré nazval *Slovenské nvoty*. Ostali však v zabudnutí až do obdobia, kedy vyšli v zbierke pod názvom *Ej, Bugári, Bugári* v roku 2008. Zostavovateľmi zbierky sú Katarína Sedláková a Vladimír Penčev.

Najnovšia kniha Jána Michalka je 504-stranová *Historická kronika – Mengusovce*, ktorú vydala obec Mengusovce s prispením bratov Jána a Jaroslava „Karol" Šoltísa.

Ján Michalko po návrate na Slovensko mnoho rokov študoval a zbieral historické pramene od najstarších čias do konca 19. storočia. No pre ťažkú chorobu záver knihy a jej tlač už nedokázal zrealizovať. Kniha vyšla až v roku 2022 a je venovaná Dr. Antonínovi Zemanovi, bývalému profesorovi Jána Michalka. Rukopis uchovali a na vydanie poskytli deti autora MUDr. Darina Michalková-Švehlová a Ing. Ľudovít Michalko.

Návrat na Slovensko

Dňa 27. augusta 1940 dostal Ján Michalko dekrét, v ktorom bol preložený z Bulharska, a 1. septembra nastúpil na meštianku v Spišských Vlachoch (1940 – 1945). Odtiaľ prešiel na meštiansku školu v Košiciach (1945 – 1959). V roku 1959 sa presťahoval z Košíc do svojho rodiska. Do roku 1967 učil na strednej škole vo Svite, potom odišiel do dôchodku.

Po návrate na Slovensko sa venoval najmä prekladateľskej činnosti. Preložil viacero poviedok, románov a divadelných hier z bulharčiny: *Svitanie na Balkáne* (Stojanova), *Povesť o hore* (E. Staneva), *Katka* (A. Segrenský), *Na úpätí Vitoše* (P. Javorova), *Hroznový mušt* (D. Sprostranova), *Zálety v parku* (A. Girginova), *Cesta* (Daskal), *Za česť výložiek* (K. Židarov). Za preklad *Službohonc*i (I. Vazov) získal v súťaži Slovenského rozhlasu v roku 1942 druhú cenu. Dielo hrali divadlá v Prešove, Košiciach a Michalovciach až do roku 1945. Veselohra *Nový prístav* sa z rukopisu hrala v divadle v Prešove a v Košiciach do roku 1947 a veselohra *Velikáš* v divadle v Košiciach.

Činorodá, tvorivá, precízna a húževnatá práca Jána Michalka zanechala stopu v živote krajanov. Nebyť jeho odhodlania historicky zmapovať život Slovákov v Bulharsku, mnoho dôležitých faktov by ostalo nepoznaných. Aj keď pamätníci už nežijú, spomienku na *nášho pána učiteľa* – ako mu zvykli ľudia hovorievať, zachovávame a vážime si prácu, ktorú pre nás vykonal.

ĐURA DANIČIĆ A SLOVÁCI

Nebojša Kuzmanović, riaditeľ Archívu Vojvodiny, Srbsko
Preklad zo srbského jazyka: Martin Prebudila

Đura Daničić, pravé meno Đorđe Popović, študoval v Bratislave v rokoch 1841 až 1844, v čase najväčšieho lesku všeslovanskej idey, keď Ľudovít Štúr vyučoval na evanjelickom lýceu. Dôvody pre príchod Daničića na Slovensko spočívajú v dobrej povesti bratislavského lýcea s jeho slavistickou školou a tradíciou slovanskej vzájomnosti, ktorá už bola zavedená, a tiež aj s tradíciou srbsko-slovenskej svornosti. Podľa Kovijanića: *„Tu sa Daničić učil a ovládal slovanské jazyky, český, slovenský, ruský a poľský, ešte predtým, ako sa dostal na katedru slávneho slavistu Miklošiča; tam sa nakoniec rozhodol zreformovať spisovný jazyk a pravopis Vuka Karadžića, predtým ako sa dostal do významného Vukovho kruhu vo Viedni, stal sa zástancom Vukovej myšlienky a nahradil svoje vlastné meno a priezvisko (Đorđe Popović) menom z Vukových srbských ľudových piesní.*"

Đuro Daničić (4. apríl 1825 – 17. november 1882), srbský filológ, prekladateľ, lingvistický historik a lexikograf

Đura Daničić prišiel do bratislavského evanjelického lýcea vo veku sedemnástich rokov, *„do registra bol zapísaný pod poradovým číslom 88: Popović Đorđe, pravoslávnej viery, oddaný právnickým vedám, z Nového Sadu, Báčka, rodič: matka Ana, vdova po farárovi z toho istého mesta, bude sa stravovať pri školskom stole, prišiel z novosadského gymnázia.*" ... *„O ňom nikde nebolo uvedené, že by bol ‚Maďarom', ako neskôr pre Miletića a všetkých srbských a slovenských študentov z územia Uhorska v rokoch 1845 – 1848. rokov.*" Podľa Kovijanića Daničić bol jedným z najlepších študentov lýcea a keby nebolo známok z maďarského jazyka a maďarskej gramotnosti, *„Daničić by bol jedným z prvých medzi prvými".*

Daničić sa okrem iného priatelil s Jankom Štúrom, Andrejom Hodžom, strýkom Milana Hodžu, a mnohými ďalšími Slovákmi a Srbmi, ktorí sa vzdelávali v Bratislave a učili ho Kovač-Martini – prírodné vedy a Gottfried Šrer – históriu, estetiku a poéziu, profesor, ktorý ho zoznámil so Schillerovým, Shakespeareovým a Goetheho dielom. Na Štúrovej katedre bol aj lektorát srbského jazyka. V čase Daničića lektorom srbského jazyka a histórie Juhoslávie bol Pravoslav Červenák (1816 – 1842), autor knihy *Zrkadlo Slovenska.*

Počas svojho štúdia v Bratislave Daničić písal básne, aforizmy, menšie rozpravy a prekladal z nemčiny, slovenčiny, češtiny a ruštiny, ako aj z poľštiny. Tieto texty podpisoval svojimi iniciálami a publikoval ich v belehradských *Srbských novinách* a v časopise *Podunavka*. O týchto prácach sa dlho nič nevedelo a okrem Kovijanića na práce mladého Daničića poukázal aj Đorđe Živanović v štúdii Mladý Daničić. Okrem iného Daničić preložil diskusiu českého vedca Purkyně Srbi v kruhu Slovanstva, ktorú čítavali v Srbskej študentskej družine v Bratislave.

Na konci roku 1844 Daničić odišiel študovať do Pešti a potom do Viedne, kde ho pritiahol Vuk Karadžić, *„okolo ktorého sa zhromaždil významný kruh srbskej mládeže, s pomocou ktorého Vuk získa konečné víťazstvo,*" hovorí Kovijanić. *„Tam si Daničić, ako aj Štúr v tom čase, začal uvedomovať, že by mal začať vychádzať zo svojho národa k Slovanstvu, a nie naopak.*" Kovijanićov hlavný záver o školení Daničića spočíva v tom, že *„on z Bratislavy odišiel ako veľký štúrovec, a z Viedne ako veľký a dôkladne vybudovaný vukovec".*

S Daničićovým slovenským obdobím Kovijanić tiež oboznamoval aj slovenských čitateľov, takže v texte Štúrovi srbskí žiaci hovorí, že Daničić bol jedným z najslávnejších Štúrových študentov: *„Đura Daničić, Novosadčan, slávny náš učenec, ... ako bratislavský študent bol veľmi usilovným dopisovateľom srbských novín a časopisov. Tvoril i básne a prekladal básne slovenského básnika Ľudevíta Želu. On je bezpodmienečne najslávnejším človekom z pomedzi všetkých Štúrových žiakov.*"

PARENIČKA, Pavol. *Štúrovskí revolucionári a vizionári na nemeckých univerzitách (Sonda do kritického myslenia štúrovcov)*. Martin : Matica slovenská, 2022, 295 s. ISBN 978-80-8128-287-4.

Vedecká monografia Pavla Pareničku Štúrovskí revolucionári a vizionári na nemeckých univerzitách s podtitulom Sonda do kritického myslenia štúrovcov vznikla v rámci projektu APVV-180479: Výskum kľúčových kompetencií pre znalostnú spoločnosť v kontexte historických, sociálnych a ekonomických špecifík SR vzhľadom na dejiny, kultúru a tradície. Monografia približuje myšlienkové pochody a ich kultúrnopolitické presahy u mladšej generácie štúrovcov, resp. Mladého Slovenska, časovo spadajúce do 30. a 40. rokov 19. storočia. Hnutie Mladé Slovensko bolo súčasťou druhej fázy slovenského národného obrodenia a súčasne paralelou hnutia Mladá Európa, v ktorom sa vedúcou silou stalo Mladé Nemecko, inšpirované nemeckou klasickou filozofiou a romantizmom. Rozhodujúcu rolu v tomto smerovaní zohrali Goethe, Schiller, Fichte, ale najmä Hegel, no aj ďalší geniálni hegeliáni s odkazom na ideály slobody a mravnosti, ktoré sa z univerzitnej pôdy premietali do umenia, literatúry, kultúry a politiky, čo vyvrcholilo v rokoch 1848 a 1849 sériou buržoázno-demokratických revolúcií v nemeckých i v ďalších európskych krajinách, vrátane habsburskej monarchie, Uhorského kráľovstva aj Slovenska. Išlo v nich o premenu starého feudálneho stavovského sveta na novú demokratickejšiu spoločnosť, postavenú na národno-občianskych princípoch. Na Slovensku sa na čelo kultúrnopolitických, národno-obrodeneckých, integračných, apologetických a emancipačných úsilí v tomto čase postavila generácia Mladé Slovensko, ktorá sa sústredila okolo svojej vedúcej osobnosti Ľudovíta Štúra. Plánovite si rozširovala vzdelanostný obzor na nemeckých univerzitách, predovšetkým v Berlíne, Halle a tradične v Jene. Každá kapitola monografie v unifikovanej štruktúre predstavuje jednotlivé univerzity, pričom opisuje univerzitné mestá, dejiny a zakladateľov univerzít, ich profesorov, slávnych absolventov a štúrovcov, ktorí na nich študovali. Univerzitu v Berlíne absolvovali, okrem iných, Karol Štúr, starší brat Ľudovíta Štúra, spolužiak Karola Heinricha Marxa, a Samuel Tomášik, autor slávnej hymny Hej, Slovania! Ich učiteľmi vo filozofickom duchu Fichteho a Hegela v metropole Pruska boli teológovia Marheinecke, Neander a Twesten a filológ Franz Bopp. Ťažiskovú univerzitu v Halle navštevovali Ľudovít Štúr, Benjamín Pravoslav Červenák, Samo Bohdan Hroboň, Andrej Sládkovič, Ján Kalinčiak, August Horislav Krčméry, Samuel Dobroslav Štefanovič a desiatky ďalších, ktorým prednášali hegeliánski teológovia Gesenius, Tholuck, Müller, Schwarz, filozofi Hinrichs, Ruge, Erdmann, Schaller, historici Leo, Roepell a Duncker, filológ August Pott. Osobitne treba vyzdvihnúť profesorov Augusta Tholucka, Richarda Roepella a Augusta Potta, ktorí duchovne, svetonázorovo aj politicky formovali štúrovcov, pričom medzi mnohými vznikali aj pracovné a priateľské kontakty. I keď univerzita v Jene, kde najvýraznejšie pôsobil duch Goetheho, už vtedy nebola až tak vyhľadávaná študentmi zo Slovenska ako v minulosti, predsa tu u profesora Friesa, teológov Haseho, Danza a Schotta, historika Ludena a filológov Eichstädta, Stickela a Weissenborna študovali Karol Kuzmány, Ľudovít Matej Šuhajda, Karol Braxatoris, Ľudovít Augustín Haan, Jonatan Dobroslav Čipka a iní. Súčasťou každého portrétu v Nemecku vyštudovaných štúrovcov je aj priblíženie ich aktivít v mladoslovenskom hnutí, opis študijných pobytov a vybudované kontakty na nemeckých univerzitách, no tiež angažovanosť v revolučných rokoch 1848 a 1849 v Slovenskom povstaní ako revolúcie za národné a sociálne práva Slovákov. Priebeh povstaleckých udalostí tvorí syntetizujúcu náplň epilógu monografie, v ktorej sú zobrazené deje, ako Ľudovít Štúr a štúrovci politicky a vojensky vystúpili proti maďarskej nadvláde a feudálnym prežitkom v Uhorsku a na Slovensku. Štúrovská elita európskeho formátu dozrela na nemeckých univerzitách, formovala novodobý slovenský národ a po prvýkrát mu pootvorila dvere na scénu dejín Európy. Monografia má nemecké resumé a menný register.

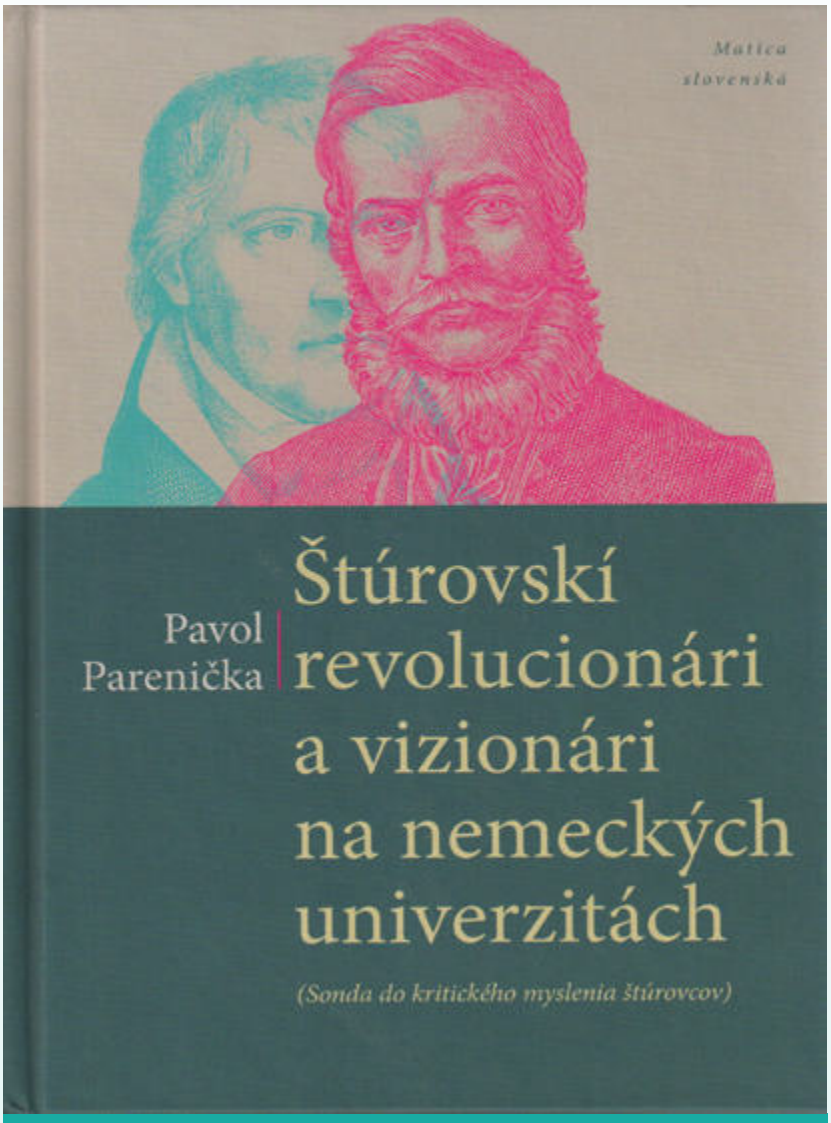

Obálka monografie. Zdroj: Matica slovenská

MARCINČIN, Matúš. *Karol Strmeň : Krištáľ na zabudnutom ostrove.* Bratislava : Post Scriptum, 2022, 392 s. [Libri Historiae Slovaciae. Artes& Litterae VIII.]. ISBN 978-80-8218-041-4.

Pri príležitosti stého výročia narodenia významného slovenského básnika, prekladateľa, esejistu, žurnalistu, univerzitného profesora a jednej z najvýznamnejších osobností slovenského exilu po roku 1945 Karola Strmeňa vychádza monografia *Karol Strmeň : krištáľ na zabudnutom ostrove*, ktorá predstavuje doteraz najucelenejší pohľad na jeho dielo a život, ktorý sa odohrával na dvoch kontinentoch a vo viacerých štátoch.

Karol Strmeň sa narodil ako Karol Adam Bekényi 9. apríla 1921 v Slovenskom Mederi (dnešnom Palárikove). Po Viedenskej arbitráži (1938) sa stal prvýkrát emigrantom. Opustil pomaďarčené gymnázium v Nových Zámkoch, štúdiá ukončil na núdzovom slovenskom gymnáziu v Šuranoch a potom vstúpil do katolíckeho seminára v Ostrihome, z ktorého bol v roku 1942 z národnostných dôvodov vylúčený. V tom čase sa zo vzdoru vzdal rodného priezviska Bekényi a prijal meno Strmeň, ktoré sa malo Maďarom ťažko vyslovovať. Vo vysokoškolských štúdiách pokračoval na univerzite v Bratislave v odbore filozofia a slovenský jazyk.

Prvýkrát publikoval už ako stredoškolák, na univerzite malo naňho rozhodujúci vplyv katolícke intelektuálne prostredie študentského domova Svoradov. Na začiatku štyridsiatych rokov 20. storočia naplno prispel k rozmachu slovenskej kultúry ako agilný žurnalista, básnik, prekladateľ, kritik a esejista. Zaradili ho k tzv. slovenskej katolíckej moderne, s čím sa však on sám nikdy nestotožnil.

Knižne mu v tom čase vyšli preklady Danteho, R. M. Rilkeho, E. A. Poea a M. Eminesca. V roku 1943 uverejnil svoj básnický debut *Výžinok života.* V novembri 1944 knižne publikoval báseň *Testament,* ktorou sa rozlúčil so Slovenskom, pretože v januári 1945 z obáv o svoj holý život odišiel pred postupujúcou Červenou armádou z vlasti a druhýkrát – tentoraz ako dvadsaťštyriročný – prijal neľahký osud exulanta.

Po nebezpečnej ceste cez územie Česka a Nemecka (o. i. prežil bombardovanie vlaku, počas ktorého mu zhorel preklad Danteho *Pekla*) sa dostal do Talianska, kde sa ho spolu s ďalšími exulantmi ujal prvý slovenský vyslanec pri Svätej stolici Karol Sidor. Strmeň sa angažoval v pomoci utečencom, popritom stále písal básne a prekladal. Na konci roka 1946 v Bazilike sv. Petra vo Vatikáne uzatvoril manželstvo so Sidorovou dcérou Oľgou. Po obrade ich prijal vtedajší pápež Pius XII. a udelil im osobitné požehnanie. V januári 1947 sa konečne dočkali úradného povolenia a z Neapola emigrovali do USA.

V Spojených štátoch amerických žili zo začiatku vo veľkej chudobe v pensylvánskom meste Scranton. Ich situácia sa zlepšila až po presťahovaní sa do Clevelandu, metropoly štátu Ohio, kde žila silná slovenská komunita. Tu Karol Strmeň stelesnil svoju vlastnú verziu príbehu amerického sna, keď sa doslova z ničoho vypracoval na medzinárodne uznávanú osobnosť. Stal sa rešpektovaným univerzitným profesorom francúzskej literatúry, básnikom a prekladateľom. Angažoval sa v slovenskom exulantskom živote, okrem iného v roku 1952 spoluzakladal *Slovenský ústav* v Clevelande a neskôr aj *Spolok slovenských umelcov a spisovateľov v zahraničí.* Stál pri zrode a fungovaní najvýznamnejšieho kultúrneho časopisu slovenského exilu – štvrťročníka pre slovenskú kultúru *Most* a i.

V exile sa z neho stal fenomenálny prekladateľ, keď na vysokej úrovni prekladal z 25 svetových jazykov. Je zostavovateľom jedinečnej *Antológie zo svetovej lyriky Návštevy.* Knižne vydal preklady Danteho *Pekla*, výber z Petrarcovej poézie *Vavrín*, Eliotovu drámu *Vražda v katedrále,* výbery z poézie Rilkeho a Claudela, Mauriacove eseje a i. V roku 1954 preložil celý *Nový zákon*. Posmrtne mu vyšiel aj preklad Claudelovej drámy *Saténová črievica*, preklady starojaponskej poézie *Kokinšú*, lyrika Francisa Jammesa a mnohé iné. Jeho životným dielom, na ktorom pracoval vyše tridsať rokov (jeho vydania sa však nedožil), je zbierka poézie *Stokvetá rieka*, ktorú tvorí výber z lyriky staročínskeho básnika Tu Fua v Strmeňovom kongeniálnom preklade.

Jeho vlastnú básnickú tvorbu zastupujú napríklad zbierky *Strieborná legenda* či *Čakajú nivy jar,* no predovšetkým vrchol jeho básnickej tvorby *Znamenie Ryby*. Strmeňov vlastný magnifikat tvorí zbierka duchovnej lyriky *Preblahoslavená*.

Medzinárodne oceňovaný básnik a prekladateľ, člen Slovenského ústavu Karol Strmeň (*Chevalier des palmes académiques*, 1970; *Cervantesova cena,* 1994 a i.) tragicky zahynul pri autonehode 15. októbra 1994. Jeho smrťou sa zavŕšila zámorská exilová línia tzv. slovenskej katolíckej moderny.

V predkladanej monografii autor na pôdoryse piatich dejstiev klasickej drámy podáva príbeh Strmeňovho života, ktorý prepája s jeho pôvodnou a prekladovou tvorbou. Zvolil si formu prehľadu, ktorý sumarizuje doterajšie hodnotenia, dáva ich do súvzťažnosti s jeho rukopisnou pozostalosťou a najnovším bádaním, v neposlednom rade ich ukazuje v kontexte a zavŕšenosti celého jeho života. Napriek neprajným vonkajším okolnostiam Karol Strmeň aj v exile vytvoril pozoruhodné dielo, ktoré bolo na Slovensku až do „nežnej revolúcie", pádu komunizmu v roku 1989 a do zmeny politického režimu prakticky neznáme. Rešpekt a uznanie si vydobyl v zahraničí aj napriek tomu, že aj v cudzine stále ostal predovšetkým tvorcom slobodnej slovenskej kultúry. Cieľom autorovho úsilia bolo vytvoriť východisko pre všetky ďalšie výskumy a reflexie Strmeňovho života a diela a uľahčiť tak prácu tým, ktorí sa touto veľkou osobnosťou slovenskej literatúry budú v budúcnosti zaoberať.

Monografia zároveň obsahuje sondy do vybraných problémov spätých s vlastnou alebo prekladateľskou tvorbou Karola Strmeňa. Kniha sa končí bibliografiou knižných vydaní jeho pôvodného a prekladového diela, súpisom vybraných rukopisných fragmentov z jeho archívnej pozostalosti i výberovou bibliografiou o autorovi. Strmeňov život a dielo sú zhrnuté v stručnom chronologickom prehľade. Devízou knihy je v neposlednom rade rozsiahla ikonografická príloha.

NOVÉ VYDANIA MATICE CHORVÁTSKEJ

Matica chorvátska, Chorvátsko

Matica chorvátska sa aj tento rok zúčastnila na medzinárodnom knižnom veľtrhu Interliber, ktorého 44. ročník sa konal od 8. do 13. novembra 2022 na záhrebskom veľtrhu. V 5. pavilóne návštevníkov čakal najlepší výber kníh Matice, špičkové čítanie, ktoré si zaslúži miesto v každej domácnosti. Vo štvrtok 10. novembra sa uskutočnilo stretnutie s matičnými autormi, redaktormi a prekladateľmi, medzi ktorých patrí: Nives Opačić, Pavao Pavličić, Stjepan Damjanović, Krešimir Nemec, Dubravko Jelačić Bužimski, Stipe Kutleša, Mate Maras, Dino Milinović a ďalší.

Spomedzi množstva titulov, ktoré si zaslúžia pozornosť, vyzdvihujeme novú knihu **Viktora Žmegača Top európske romány,** v ktorej autor predstavuje svoj výber najlepších románov z dejín svetovej literatúry. Okrem výberu kanonických diel, akými sú neodmysliteľní *Dômyselný rytier don Quijot de la Mancha, Robinson Crusoe* či *Madame Bovary,* akademik Žmegač zaradil aj nezaslúžene menej známe klasiky ako Goetheho *Spriaznené duše* či Balzacovu *Tridsaťročnú* či niekoľko relatívne súčasných a veľmi vplyvných diel, ako sú Rilkeho *Zápisky Maltea Lauridsa Briggea* a Grassov *Plechový bubienok*. Svoj výber doplnil podnetným románom *Mapa a územie* od Michela Houellebecqa.

Spomedzi nových vydaní tohtoročného Interliberu vyzdvihujeme niekoľko titulov.

Vybrané diela I Vesny Parun v Storočiach chorvátskej literatúry

Matica chorvátska sa pripája k oslave stého výročia narodenia jednej z najväčších chorvátskych poetiek vydaním prvej z dvoch kníh vybraných diel Vesny Parunovej vo svojej knižnici Storočie chorvátskej literatúry. Vďaka novej kritickej voľbe redaktora Tvrtka Vukovića sa do prvej knihy okrem jej najznámejších básní dostali aj niektoré z tých, ktoré vyšli len v prvých vydaniach. Výber z jej bohatej básnickej tvorby obsahuje básne zo zbierky *Zora a víchry* z roku 1947 až po *Zakliaty dážď* z roku 1969. Kniha okrem rozsiahleho predslovu obsahuje overenú bibliografiu, ročenku a poznámky k výberu a prameňom. Je vybavená fotografiami Zlaty Vucelić, autorky najkrajších a najznámejších fotografií Vesny z jej mladších čias.

Ivo Brešan: Vybrané diela: Krátke prózy

Tretí zväzok *Vybraného diela Iva Brešana* obsahuje autorove krátke prózy vydané v dvoch knihách: *Trhliny & iné príbehy* (2000) a *Mŕtvi nič nepotrebujú* (2014). Obidve vznikali súbežne s románmi, vydanými v predchádzajúcom zväzku, a podľa redaktora Vinka Brešića sú *„svojím spôsobom ako náčrty k možným románom"*, no z rôznych dôvodov zostali na úrovni obsiahlejších poviedok. Brešanove poviedky, rovnako ako predchádzajúce hry a romány, mali dobrý ohlas u kritiky aj u čitateľov. Menej známe je, že Brešanova tvorba obsahuje aj viacero esejí a autobiograficko-memoárových príspevkov. Vinko Brešić do tohto zväzku zaradil významný autorov autopoetický text Základné princípy môjho divadelného systému (1996), memoárovú prílohu Moje „prípady" (1992), zápis Autobiografia (1997) a rozhovor z roku 2000.

Agrippa d'Aubigné: Tragédi

Théodore Agrippa d'Aubigné (1552 – 1630) je francúzsky spisovateľ, historik a vojenský vodca, autor nábožensko-politického eposu *Tragédi* (1616), ktorý je považovaný za vrcholné dielo francúzskeho baroka. Rozsiahle dielo, písané viac ako tri desaťročia, pozostáva z 9 000 veršov a rozpráva o konfliktoch medzi katolíkmi a protestantmi počas náboženských vojen vo Francúzsku. Epos má sedem častí a prológ a v opise udalostí sa miešajú vznešené a satirické registre. Mnohé časti spisovateľovej piesňovej tvorby majú výnimočnú poetickú silu, často preberajú slovník a pátos biblických veršov. Po vydaní epos upadol do zabudnutia, aby neskôr romantici objavili jeho silu, krásu jeho lyrických úsekov a bohatstvo nápaditých postupov.

Dragutin Domjanić: Básne

Zbierka *Básne* je poslednou knihou, ktorú Dragutin Domjanić vydal počas svojho života. Je nezvyčajnou historickou okolnosťou, že posledná básnická kniha slávneho chorvátskeho básnika vyšla len tri mesiace pred jeho smrťou v Belehrade v azbuke, a preto je táto kniha pre chorvátskych literárnych kritikov dodnes takmer neznáma. V matičnej edícii sa teraz chorvátskemu publiku prezentujú estetické vrcholy Domjanićovej štokavskej poézie po prvý raz prepísané do latinského písma, čím sa týmto výnimočným Domjanićovým veršom otvára možnosť získať nových čitateľov.

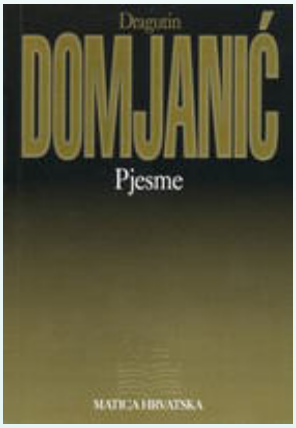

Viac informácií nájdete na stránke Matice chorvátskej.

PRIPOMÍNAME SI

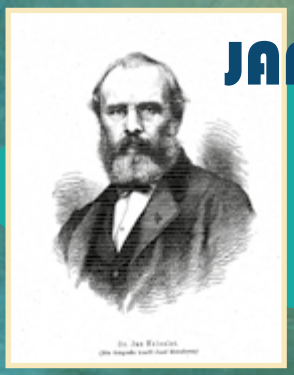

JAN HELCELET

210. výročie narodenia

2. január 1812 Dolní Kounice, Česko – 19. február 1876 Brno, Česko
Pôsobil ako profesor na univerzite v Olomouci a na technike v Brne. Moravský novinár, národný pracovník, politik, lekár a prírodovedec, predseda Matice moravskej. Poslanec Ríšskej rady a Moravského zemského snemu. Spolupracoval pri petícii Slovanského zjazdu so zámerom zriadenia federatívneho štátu s rovnosťou pre všetky národy.

JÁN PALÁRIK

200. výročie narodenia

27. apríl 1822 Raková, Slovensko – 7. december 1870 Majcichov, Slovensko
Dramatik, novinár, redaktor, publicista, vydavateľ, pedagóg, národný dejateľ. Ako rímskokatolícky kňaz pôsobil na viacerých miestach. Zapojil sa do literárneho, kultúrneho, politického a náboženského života. Spolupracoval s evanjelickými štúrovcami, obhajoval a presadzoval štúrovskú slovenčinu.

JOZEF KAROL VIKTORIN

200. výročie narodenia

12. marec 1822 Zavar, Slovensko – 20. júl 1874 Budapešť, Maďarsko
Slovenský národný dejateľ, publicista, spisovateľ, vydavateľ, organizátor literárneho života. Má zásluhy na zblížení katolíckeho a evanjelického hnutia v obrodení, prispievateľ do *Slovenských národných novín* a *Orla tatranského*. Zúčastnil sa v bojoch v Slovenskom povstaní 1848/1849. Ako katolícky kňaz, kaplán a farár pôsobil vo viacerých mestách.

IVO ANDRIĆ

130. výročie narodenia

9. október 1892 Dolac, Bosna a Hercegovina – 13. marec 1975 Belehrad, Srbsko
Srbský spisovateľ, románopisec, poviedkar, nositeľ Nobelovej ceny (1961) z Juhoslávie. Jeho novela *Most na Drine* sa zaoberá životom v Bosne pod nadvládou Osmanskej ríše. Pôsobil ako štátny zamestnanec na Ministerstve zahraničných vecí Kráľovstva Srbov, Chorvátov a Slovincov, neskôr bol diplomatom a veľvyslancom v Nemecku.

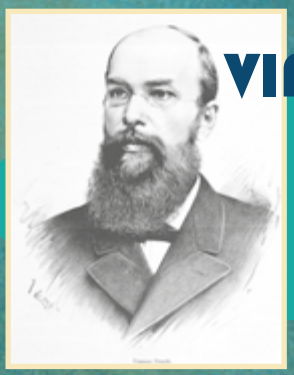

VINCENC PRASEK

110. výročie úmrtia

9. apríl 1843 Milostovice, Česko – 31. december 1912 Napajedla, Česko
Sliezsky pedagóg, jazykovedec, spisovateľ, novinár a národný buditeľ. V rokoch 1876 až 1877 stál pri vzniku Matice opavskej, neskôr bol jej predseda. Zakladateľ Vlastivedného múzea v Olomouci (1883) a Múzea Matice opavskej (1884). V rokoch 1883 až 1895 prvý riaditeľ českého gymnázia v Opave. Publikoval viac ako tritisíc novinových a časopiseckých článkov.